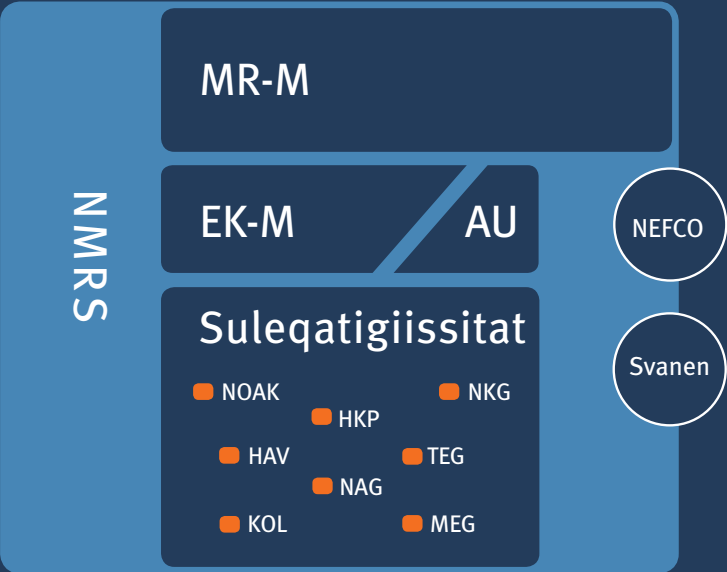


# Nunat Avannarliit avatangiisini iliuusissatut pilersaarutaat 2013–2018





# AAQQUSSUUSINIKKUT NASSUIAAT



|        |                                                                                                                 |
|--------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| AU     | Avatangiisinut atorfilittat komitiata ataani suleqatigiissitat                                                  |
| EK-M   | Avatangiisinut atorfilittat komitiat                                                                            |
| HAV    | Imartanut suleqatigiissitat (MR-M)                                                                              |
| HKP    | Piujuartussamik atuinnermut tunisassiornermullu suleqatigiissitat (MR-M)                                        |
| KoL    | Silaannarmut silaannartanullu suleqatigiissitat (MR-M)                                                          |
| MEG    | Avatangiisinut aningaasarsiornermullu suleqatigiissitat (MR-M)                                                  |
| MR-M   | Nunani Avannarlerni Avatangiisinut Ministerrådi                                                                 |
| NAG    | Nunani Avannarlerni eqqagassanut suleqatigiissitat (MR-M)                                                       |
| NEFCO  | Nunat Avannarliit avatangiisitigut aningaasaliisarnermi Suleqatigiissitaat                                      |
| NKG    | Nunani Avannarlerni akuutissanut kemikalianut suleqatigiissitat (MR-M)                                          |
| NMRS   | Nunat Avannarliit ministerit siunnersuisooqatigiivisa allattoqarfiat                                            |
| NOAK   | Nunarsuaq tamakkerlugu silaannaq pillugu isumaqatigiinniartarnernut Nunat Avannarliit suleqatigiissitaat (MR-M) |
| Svanen | Nunat Avannarliit avatangiisinut pisortatigoortumik ilisarnaataat                                               |
| TEG    | Nunarsuarmioqatigiinni uumassusilinnut suleqatigiissitat (MR-M)                                                 |

## **Nunat Avannarliit avatangiisini iliuusissatut pilersaarutaat 2013–2018**

© Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivi, 2013

ISBN 978-92-893-2432-8

<http://dxdoi.org/10.6027/ANP2012-761>

ANP 2012:761

Ilusilersornera: Jette Koefoed/Erling Lynder

Assit: ImageSelect, Anna Maria Hill Mikkelsen, Karin Beate Nøsterud

Amerlassusii: 250

Naqiterneqarfia: Rosendahls-Schultz Grafisk

Printed in Denmark



### **Avannaani Suleqatigiit**

*Avannaani Suleqatigiit* nunarsuarmi sumiiffinni suleqatigiinni siammasinnersaapput, suleqatigiit tassaallutik Danmarki, Finlandi, Islandi, Norgi, Sverige kiisalu Savalimmiut, Kalaallit Nunaat Ålandilu.

*Avannaani Suleqatigiit* politikikkut, aningaasaqarnikkut kulturikkullu suliniartuupput. Suleqatigiit Europami nunanilu tamalaani pingaarutilimmik inissisimapput, Avannaani inuiannik nukittuunik Europami nukittuumi inooqataasunik siunnerfeqartut.

*Avannaani Suleqatigiit* siunertaraat Avannaani sumiiffinnilu ataasiakkaani soqutigisat illersorneqarnissaat nunarsuarmioqatigiinnullu ilanngutsinneqarnissaat. Avannaamiooqatigiimmi pingaartitaraat sumiiffiit ataasiakkaat nunarsuarmi nutaaliortunut unammillerluarsinnaanissaat

### **Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivi**

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Telefon (+45) 3396 0200

[www.norden.org](http://www.norden.org)

**Nunat Avannarliit avatangiisini  
iliuusissatut pilersaarutaat  
2013–2018**



norder

# Nunat Avannarliit avatangiisini iliuusissatut pilersaarutaat 2013–2018

|    |                                                                              |
|----|------------------------------------------------------------------------------|
| 4  | Siulequtigisaq                                                               |
| 7  | Aallaqqaasiut                                                                |
| 11 | 1. Pinngortitaq aallaavigalugu inuiaqatigiit ineriartornerat                 |
| 14 | 1.1 Piujuartussamik tunisassiorneq aamma atuineq                             |
| 17 | 1.2 Pisuussutitigut isumalluutit sunniutaat eqqagassallu                     |
| 21 | 2. Silaannaap allanngoriartornera silaannarmillu mingutsitsinerit            |
| 26 | 2.1 Silaannaap allanngoriartornera                                           |
| 29 | 2.2 Silaannarmik mingutsitsineq                                              |
| 32 | 2.3 Silaannakkut ingerlasartut sivikitsumik atuuttartut                      |
| 35 | 3. Uumassusillit assigiinngiiaartut amerlassusii uumasoaqatigiillu           |
| 38 | 3.1 Uumassusillit nunamit tunngavillit                                       |
| 40 | 3.2 Sunngiffimmi sukisaarsaarneq, nunap qaava aamma kulturikkut avatangiisit |
| 42 | 3.3 Uumassusillit amerlassusii silaannarmilu allanngoriartornerit            |
| 43 | 3.4 Imartani avatangiisit                                                    |
| 46 | 3.5 Immamik mingutsitsineq                                                   |
| 49 | 4. Akuutissat peqqissutsimut avatangiisinullu navianaatillit                 |
| 52 | Piviusunngortitsineq aamma akisussaaffiit                                    |



## Siulequtigisaq

Avatangiisinut ministeritut suliama  
siullersaraat norskit siulittaasuunerisa  
nalaanni avatangiisinik illersuinissaq  
pillugu nunat avannarliit ministeriisa  
Svalbard-imi 2012-imi marsimi  
ataatsimiinnissaasa aaqqissuunnerat.  
Silaannaap pissusia suliassat pingaernerit  
ilagaat, Issittumilu 'paarmik' aniatitsinerup  
annikillisinneqarnissaa pillugu  
oqaaseqaammik isumaqatigiissuteqarpugut.  
Ilutigitiillugu uanga ministereqatitsiakkalu  
avannaani avatangiisini unamminartut pillugit  
pikkorissartinneqapallappugut – sammisaq  
pinngortitamit alianaatsumit innarliasumillu,  
sermerkik annertuumik aatsinneqartumik  
kiisalu silaannaap annertuumik  
allanngoriartorneranit sunnerneqaqqasog.

Qalasersuup eqqaani aatsaat taama  
sikoqanngitsigisog qaammataasiakkut  
uuttuinerit kingulliit takutippaat.  
Taamaammat nunarsuaq tamakkerlugu  
silaannaq pillugu isumaqatigiissummik  
nutaamik pituttorsimaffiusumillu  
isumaqatigiissuteqarnissaq  
nukinginnarsivoq. Piffissamik  
annaasaqarsinnaanngilagut.

Svalbard-imi Issittumilu sumiiffinni  
allani silaannaap allanngoriartornera

avatangiisinilu toqunartunik  
ilisimatuussutsikkut misissuinerit  
nunarsuarmioqatigiinnit  
eqqumaffigineqarput, avatangiisillu  
pillugit isumaqatigiissutissani  
arlalinni pingaaruteqartuni aallaavittut  
tunnngaveqartitseqataallutik.

Avatangiisit pillugit nunat avannarliit  
suleqatigiilluarneranni assersuutit  
ilagaat nunarsuaq tamakkerlugu  
kviksølv pillugu isumaqatigiissutissatut  
suliniuteqarnerat maanna  
piviusunngortinneqalersog. Silaannarmik  
mingutsitsineq pillugu Gøteborgimi  
protokol-ip malitseqartitsinera kiisalu  
akuutissaqanngitsunut ilisarnaatip  
Svanen-ip ineriartortinneqarnera  
assersuutissat ilagaat. Nunani  
Avannarlerni immikkut ilisimasallit  
qanimut suleqatigiinnerat piffissap  
ingerlanerani nunakkaartumik  
politikkinik nukittorsaaqataavoq  
kiisalu nunat tamat akornanni  
suleriaatsinut ataatsimoorussamik  
sunniuteqaqataasimalluni.

Pinngortitaq aallaavigalugu inuiaqatigiinni  
ineriartortitsineq avatangiisit pillugit  
pilersaarummi matumani sammisaavoq



pingaartinneqartoq. Isumalluutit  
sunniuteqartarnerat, piujuartitsilluni  
tunisassiorneq atuinerlu pillugit  
ilisimasagut pitsanngorsartariaqarpagut.  
Inuussutissarsiornermik ingerlataqarnermi  
tunisassiat, nukissiornermik  
atuinerit aamma assartuinerit pillugit  
nalunaarusiortarneranni periutsimik  
pilersitsisariaqarpagut, avatangiisinut  
atoruminarnerusumik inuiaqatigiit  
ineriartortinnissaannut ilapittuutaasussaq.

Pisuussutitigut isumalluutitik atuineruneq  
mingutsitsinerlu pinngortitami avatangiisini  
nunarsuaq tamaat nigorneqariartorpoq.  
Uumasogatigiikkaani annaasat pilertortumik  
ingerlajartuinnaq. Tamanna nunani  
avannarlerni 1970-ikkunnili avatangiisinut  
eqeersimaartumik politikkeqarnikkut  
ilaatigut illuatungilerniarneqarsimavoq.  
Misilittakkagut tassaapput uumassusillit  
ingerlaaseqarneranni naleqartitsinerup  
aallunneqarnissaa, soorlu silaannaq  
saligaatsoq aamma imeq salitsoq.  
Pingaartinneqartut aamma pitsaasumik  
ingerlanneqartarput.

Atugarissaarnerup  
ineriartortinneqarneranut uuttuutit  
sukumiinerusut atorfissaqartippavut.

Inuit ataasiakkaarlugit ilanngaarani  
nunap tunisassiorsinnaassusia  
pinngortitami avatangiisit pillugit  
naleqassutsini paasissutissanik  
tapertaqartinneqartariaqarput,  
inuiaqatigiinni atugarissaarneq ataatsimut  
isigalugu paasilluarniassagutsigu.  
Taamaammat naleqartuni ingerlaatsit  
tamakku pingaartinneqartariaqarput,  
soorlu uumassusillit ingerlaaseqarnerisa  
pinngortitamilu naleqartut tunniuttagaat,  
avatangiisit inissisimaneranni  
allannguutit nakkutigalugit,  
uumassusillillu ingerlaasianni  
allangoriaatsit nakkutigalugit.  
Ingerlaatsit pingaaruteqartut tamakku  
inuiaqatigiinnit eqqumaffigineqarnissaat  
pingaaruteqarpoq, soorlu uumassusillit  
ingerlaasianni pissarsiat, suliassaapput  
pingaaruteqartut.

Nunani avannarlerni statsministerit  
nalunaarusiaannik "Nunat Avannarliit  
– pinngortitami siuariartortuni  
siuttuusut" ("Norden – leiande i grøn  
vekt") malitseqartitsinissaq nunani  
avannarlerni avatangiisit pillugit  
suleqatigiinnermi qitiutinneqassaaq.  
Avatangiisini sammisaqarfiit eqqagassanut  
pingaarnertut akisussaaffeqarput, taamallu

akuutissaqanngitsunik pisiortortarneq  
kiisalu akuutissaqanngitsunut ilisarnaatip  
Svanen-ip ineriartorteqqinnissaa  
pingaartinneqassallutik, suliaqarfiit allat  
suleqatigalugit sunniutissaqartitsinernut  
allanut ilanngullugit.

Tamatuma saniatigut Rio 2012-  
imik malitseqartitsineq nunani  
avannarlerni suleqatigiissutissaavoq  
pingaaruteqartussaq. Nunani avannarlerni  
nunat isumalluutinin sunniuteqaatit,  
piujuartitsilluni akornutaanngitsumik  
tunisassiornerup atuinerullu  
kiisalu pinngortitaq aallaavigalugu  
inuiaqatigiit ineriartortinneqarnerisa  
annertusarnissaannut eqeersimaartumik  
peqataassapput FN, EU nunallu  
allat peqatigalugit. Tamanna Nunani  
Avannarlerni inuussutissarsiornerup  
ineriartortinneqarneranut suliffeqarfinnullu  
pinngortitamit aallaaveqartunut nutaamik  
periarfissiissaaq.

Nunani avannarlerni nunat EU-p,  
OECD-p, nunat tamat avatangiisit pillugit  
isumaqatigiissutaasa aamma FN'ip  
avatangiisit pillugit pilersaarutaata UNEP-p  
iluanni suleriaatsit pingaaruteqartut  
tapersersussavaat. Tamanna nunat tamat  
akornanni avatangiisinik sammisaqarnermi  
malittarisassanik nukittorsaannermut  
ilapittuutaasinnaavoq.

Nunat avannarliit ullumikkut  
suleqatigiinnerat nunani avannarlerni

nunani EU'p tungaanut aaqqeeqatigiinnerup  
tunganut sinaakkutissaavoq  
pingaaruteqartoq, ilutigitillugu Nunat  
Avannarliit politikkiat Europami politikkip  
ilaatut annertusiartuinnarpoq. Nunat  
avannarliit suleqatigiinnerat taamaalilluni  
europamiut suleqatigiinneranni  
pingaaruteqartut ilanngussimavoq.

Nunagut nunani avannarlerneersut  
naligiissitsinermik, pisortat sullissiviinut  
ataqqinninnermik inuiaqatigiinnilu  
inuinnarnik oqaloqateqartarnermik  
sunnerneqaqqapput. Nunani  
avannarlerni inuiaqatigiinni ilisarnaatit  
tamakku pinngortitaq aallaavigalugu  
inuiaqatigiit ineriartortinneqarnerisa  
siuarsarneqarneranni suliap  
ingerlateqqinneqarnerani  
tunngavigisariaqarpavut.

Nunat avannarliit pinngortitamut politikkiat  
pitsaasunik angusaqarfiusimavoq  
iluatsitsinernillu oqaluttuassaqartitsilluni.  
Taamaammat neriutigaara nunat  
avannarliit suleqatigiinnerat nunanik allanik  
isumassarsitsissasooq, nunallu tamat  
avatangiisit pillugit isumaqatigiissutaannik  
ineriartortitsinermi piviusunngortitsinermilu  
sulianut pingaaruteqartunut  
tapertaassallutik.

Bård Vegar Solhjell,  
Avatangiisinut ministeri

n o r d e r



# Aallaqqaasiut

Ukiut 40-t kingulliit ingerlaneranni nunani avannarlerni nunat avatangiisinik sammisaqarnermi suleqatigiinnertik aqqutigalugu pingaaruteqartunik angusaqarsimapput. Nunat aningaasarsiornermi siuariartorneq atugarissaanerullu ineriartortinneqarnera avatangiisinut politikki angusaqarusussuseqarfiusoq ataqatigiississinnaasimavaat, Nunanilu Avannarlerni nunallu tamat akornanni avatangiisitigut pitsanngorsaatinik eqeersimaartumik ilapittuuteqarsimallutik.

Piujuartitsilluni tunisassiornerup atuinerullu ineriartortinneqarnera, teknologii avatangiisinut pitsaasoq pinngortitarlu tunngavigalugu aningaasarsiornikkut ineriartortinneqarnera sammisaqarfiit allat suleqatigalugit, tamakkununnga ilaallutik inuussutissarsiornermik ingerlataqartut nunallu tamat kattuffii, nunani avannarlerni suleqatigiinnermut unamminartuussapput pingaaruteqartut. Piujuartitsilluni ineriartortitsinissaq pillugu FN'ip Rio 2012-imi ataatsimeersuarnerata malitseqartinnissaanut uiggiussineq nunat avannarliit suleqatigiinnerisa ingerlateqqinnissaanut qitiussaaq.

Nunat avannarliit suleqatigiinneranni sapinngisamik pitsaanerpaamik iluaqusiinissaq naleqartitsinerunissarlu pillugit tunngavigisaq tunngavigalugu, avatangiisit pillugit iliuusissatut pilersaarutip matuma sammisanik makkuninnga pitsanngorsaassaaq:

1. Pinngortitaq aallaavigalugu inuiaqatigiinnik ineriartortitsineq
2. Silaannarmik allanngoriartortitsinerit aamma silaannarmik mingutsitsinerit
3. Uumasooqatigiit assigiinngitsut amerlassusii, uumassusillit ingerlaasiat aamma imartani syre-mik mingutsitsineq
4. Peqqissuseq aamma akuutissat kemikaliat avatangiisinut ulorianaatillit

Piffissami avatangiisit pillugit iliuusissatut pilersaarutip ingerlanerani EU/EØS-ip malittarisassaanik ineriartortitsineq piviusunngortitsinerlu kiisalu nunat tamat avatangiisit pillugit isumaqatigiissutaannik pingaernerutitsineq nunat avannarliit aammattaaq suleqatigiissutigissavaat. Avatangiisit pillugit inatsisitigut pituttorsimasunik nutaamik isumaqatigiissummi

isumaqatigiissuteqarnissaq pingaaruteqarpoq, taamaalilluni nunat tamaasa 2020-miit aniatitsinerit annikillisinnissaannut pisussaaffigilissallugit. Pinngortitaq aallaavigalugu aningaasarsiornikkut ineriartortitsineri suleqatigiinnerup nangeqqinnera kiisalu piujuartussamik atugarissaarnerup ineriartortinnerata siuarsarneranut peqataanissaq sammisassaapput pingaartinneqartussat.

Avatangiisit pillugit iliuusissatut pilersaarut ukiuni tulluuttuni arfinilinni 2013-2018-imi Nordisk Ministerråd for Miljø (MR-M) (Nunat avannarliit Avatangiisinut Ministeriisa isumasioqatigiiffiat) sinaakkutiussaasa iluanni avatangiisit pillugit suliaqarnermut uppersaatitut siunniussiffiussaaq. Tamanna aaqqiissuteqarnissanut sammisuussaaq sunniuteqaassutissanillu ilisarnaataassalluni, tamatumani takutinneqassalluni Nunat Avannarliit annertuumik allanguisuusinnaasut. Pilersaarut annertusineqarpoq piffissamut ukiunut arfinilinnut atuuttussanngorlugu.

Avatangiisit pillugit iliuusissatut pilersaarut ineriartortinneqarpoq unaminartut naapitassagut aallaavigalugit, piujuartussamillu nunat avannarliit ineriartortitsinnissaasa piviusunngortinnissaanut siuarsaassalluni.

Suleqatigiinneq nunat avannarliit iluaqusernissaat naleqartitsinerunissaallu pillugit inerisarneqarsimavoq, tamatuma kingunerissallugu nunat angusaat pitsaanerusut angusaqarfigneqarsinnaasut pillugit kiisalu tamarmik immikkut ataatsimoorussassat suleqatigiissutigissallugit.

Nunat avannarliit avatangiisit pillugit suleqatigiinnerannut nunat tamat akornanni ataatsimoorfiit pingaarutillit tassaapput UNEP-ip, OECD-ip aamma FN'ip avatangiisit pillugit isumaqatigiissutaat, soorlu Silaannaq pillugu Isumaqatigiissut kiisalu uumasioqatigiit assigiinngitsut amerlassusii pillugit isumaqatigiissut. Avatangiisit pillugit nunat avannarliit suleqatigiinnerat aqqutigalugu nunat avannarliit suliaqarfitsigut isumaqatigiissutini periutsinut peqataapput, paasissutissanillu paarlaateqatigiittarlutik, nunat avannarliit sunniuteqarneranni nukittorsaanermut ilapittuutaasut.

Nunat avannarliit sumiiffinni qanittuini avatangiisit pillugit apeqqutitut iluarsiiissutissat nunat avannarliit suleqatigiinneranni annertuumik pingaartinneqarlutik salliutinneqarput. Taamaammat avatangiisinut aningaasalersuinissamut sullissivik nunani avannarlerni nunat NEFCO pilersippaat, Ruslandip Avannamut Kitaani, Ukrain-imi aamma Hvideruslandimi nunat avannarliit avatangiisinut pilersaarutaannik

anigaasalersuisoq. Taamattaaq Nunat Avannarliit avatangiisini suliniutinut annertuunut anigaasalersueqataavoq, nunallu avannarliit avatangiisitigut teknologiimik nunanut allanut avammut pilersuisarlutik. Nunani avannarlerni nunat Issittumi Siunnersuisooqatigiinni, Barents Euro-Arktisk Rådimi aamma Østersørådimi kiisalu nunarsuup immikkoortuani tassani imartani avatangiisit pillugit isumaqatigiissutini HELCOM aamma OSPAR-imi eqeersimaartumik avatangiisit pillugit suleqatigiiffeqarpoq. Nunat avannarliit akuutissaqanngitsunut ilisarnaataat Svanen pillugu suliaqarneq inerisarneqarlunilu pitsanngorsarneqarpoq.

Nunarsuarmioqatigiinni avatangiisitigut aarlerinartorsiortitsinerit sunniutaat amerlasuut pingaartumik Issittumi malunnarluinnarput, sermip qalleqqasai milliartorlutik, nerisareqatigiinni avatangiisini toqunartut katersuullutik kiisalu avatangiisinut peqqissutsimullu sunniutit pitsaanngitsut allat. Nunani avannarlerni nunat avatangiisit pillugit suleqatigiinneranni Issittumi avatangiisit naliitsut pigiinnarnissaannik aallussineqarpoq kiisalu nunarsuaq tamakkerlugu naapeqatigiittarfinni issittumi periarfissat siuarsarneqarnissaat.

Tamakku saniatigut nunani avannarliit ilaanni inuiaqatigiit immikkuullarissusiisa eqqarsaatigineqarnissaat pingaaruteqarpoq, tamakkununnga

ilaallutik nunani avannarlerni inuiaqatigiikkaani ikittunnguit pineqartillugit isumalluutiniq aqutsinerit kiisalu misilittakkanik paarlaateqatigiittarnerit pillugit suleqatigiinneq.

n o r d e r



# 1. PINNGORTITAQ AALLAAVIGALUGU INUIAQATIGIIT INERIARTORNERAT

## ● Anguniakkat:

Inuiaqatigiit ineriartornerat avatangiisinut, aningaasarsiornermi, inuussutissarsiornermi, ilisimatusarnermi nutarsaanermilu politikki eqeersimaartumik ataqatigiissaartorlu aqutugalugit aqunneqarpoq. Isumalluutini sunniutit qaffakkiartuinnartut, avatangiisinik artukkiinerup annikillisinna kiisalu pinngortitap artunngisaasa killingisa iluanni atugarissaarneruneq anguneqassapput.



Aningaasarsiornermi siuariartorneq ineriartornerlu isumalluutini atuinerunermik avatangiisinilu artukkiinernik kinguneqartarput. Siuariartorneq aalajangikkani akeqartitseriaatsinilu avatangiisini eqqarsaatigisassanik akuleriissitsinnginnernik sunnerneqartarpoq.

Aningaasarsiorneq atugarissaarnerlu makkuninnga tunngaveqarput;

*Pinngortitami aningaasarsiornerup uumassusilinnilu avatangiisiinilu kiffartuussutit taama siammasinnerusumik atugarissaarnermi eqqarsaatigisassanut ilanngunneqartariaqarput.*

pinngortitami pisuussutitigut isumalluutit, uumassusilinni avatangiisiinilu kiffartuussutit naleqartullu makkuninnga atuinnakkut pilersinneqartut; saffiugassat, aatsitassat ikummatissallu nunap iluaneersut nunallu iluaneersuunngitsut, imeq tarajoqanngitsoq, narsaatit naggorissarsimasut, pinngortitami sumiiffikkaat kiisalu immap pisuussutai. Uumassusilinnit isumalluutit siunissami nerisassaqaarnissamut qulakkeerinninnermut apeqqutaalluinnarput. Avatangiisinik illersuineq aningaasarsiornermilu siuariartorneq pinngortitaq aallaavigalugu aningaasarsiornermut siuariartornermullu tulluussaannikkut ataatsimoortinneqartariaqarput. Tamanna nunarsuarmut tamarmut, europamiunut nunanullu avannarlernut atuuppoq, tamannalu nunanut suliffissuaqarfiusunut nunanullu ineriartortitanut unamminartuuvoq.



Akornutaanngitsumik piujuartussamik ineriartornerup siuarsarnissaanut atugarissaarnerup ineriartornerani allatut uuttueriaatsinik nassaarnissaq pingaaruteqassaaq. Pinngortitami aningaasarsiornerup uumassusilinnilu avatangiisiinilu kiffartuussutit taama siammasinnerusumik atugarissaarnermi eqqarsaatigisassanut ilanngunneqartariaqarput. Aningaasarsiornermi sunniutissatut atugassanik atuineq nukittorsartariaqarpoq,

taamaallilluni avatangiisini aningaasartuutit akeqartitseriaatsinit matussuserneqarnerusinnaallutik. Tapiissutit avatangiisinik ajoqusiisartut annikillisinneqartariaqarput imaluunniit peerneqartariaqarlutik. Akornutaanngitsumik piujuartsitsilluni ineriartortitsineri sammisaqarfiit tamarmik inuiaqatigiinnilu suliarinnittut tamarmik peqataanissaannik avatangiisinillu eqqarsaatiginninnissanut pisariaqarput.

Pinngortitaq aallaavigalugu aningaasarsiornerup siuariartornerullu siuarsarneqarnissaannik suliaqarneq, assersuutigalugu OECD aamma UNEP nunarsuaq tamakkerlugu sullissivinnik allanik suleqateqarluni, nunani avannarlerni nunanut annertuumik pingaartinneqarput.

Europami EU 2020 aamma EU'p pisuussutinit sunniuteqarnerunissamut ilitersuutaa pilersaarutaavoq, avatangiisinullu iliuusissatut pilersaarutaata 7-issaralugu, suliniutini qitiusut nunani avannarlerni nunani ingerlateqqinneqassallutik.

Nunani avannarlerni nunat pinngortitaq avatangiisillu aallaavigalugit siuariartornerunissamut allannguinerup aallartinnerani siuttuusut ilagaat, uppersarsarsimavaallu avangiisinik artukkiinerit isumalluutinillu atuinerit annikillisarneqarsinnaasut, tamatumunnga ilutigitiillugu aningaasarsiornermi siuariartorneq aamma inooqatigiinnikkut atugarissaarnermi aaqqiissutit atatiinnarneqarlutik.



### ▼ Tamakku qanoq isumagineqartarnerannut assersuutit pingaaruteqartut:

- Tunngavik "mingutsitsisoq akiliissaaq"
- Aningaasarsiornermi sunniutissanik atugassat: akitsuutit, pisasseeriaatsit, aningaasaateqarfiit, tapiissutini nuussilluni paarlaatseqatigiittarnernik atorunnaarsitsineq
- Inatsisit aamma naleqqussaanerit
- Pilersaarusiorneq aamma avatangiisinut kingunerisassanik misissueqqissaarinerit
- Pinngortitap naleqartuutaannik atuutsitsilerneq kiisalu aalajangeeriaatsini sullissinerit
- Uumassusillit avatangiisaannillu tunngaveqartunik qallattuinermit ingerlatsinermit pilersaarutit
- Isumalluutini pisariillisaanerup qaffassarnissaannut suliniutit
- Piumassutsimik isumaqatigiissuteqarnerit, assersuutigalugu eqqagassanik pitsaaliuineq kiisalu atueqqinnissamut piumasaqaatit (eqqagassat/tunisassiorput akisussaaffii)
- Pisortat pisiortortarneranni aaqqiissutit
- Akuutissaqanngitsunik nalunaaqutstersuineq aamma avatangiisit pillugit qaammarsaaneq
- Avatangiisitigut teknologii pillugu ilisimatusarneq, ineriartortitsineq siamarterinerlu
- Avatangiisinik aqutsineq aamma suliffeqarfiutillit inuiaqatigiinnut akisussaaffii (CSR)
- Makku pillugit suliaqarfiit akimorlugit suleqatigiinneq; nukissiorneq, peqqissuseq, inuussutissarsiorneq, atuisut, aningaasarsiorneq, nunalerineq, aalisarneq, orpippassualerineq, aatsitassarsiorfinnik ingerlatsineq kiisalu assartuineq pillugu suliaqarfiit
- Uumassusilinnik avatangiisinillu suliaqarnermi naleqartunik naliliineq
- Inuussutissarsiornermik ingerlataqartut inuiaqatigiillu oqaloqatigineri
- Akornutaanngitsumik piujuartussamik inooriaaseqarnissamut pilersaarusiorneq

# 1.1 Piujuartussamik tunisassiorneq aamma atuineq

## ● Anguniakkat:

Tunisassiorneq atuinerlu pinngortitap nammassisinnaasaata killinganut tulluussaaneq, taamaalilluni avatangiisini peqqissutsimilu inissisimanerit pitsanngorsarneqarsinnaassallutik kiisalu pisuussutitigut isumalluutunik atuineq pisariitsuussalluni piujuartitsuassallunilu.

Nunani avannarlerni nunat arlalissuartigut assigiinnik niuerfeqarput, tunisassianik assigiinnik neqeroorutissaqarlutik assigiissunillu atueriaaseqarlutik. Nunani avannarlerni nunat peqatigiillutik tunisassioriaatsinik avatangiisinut tulluussakkanik kiisalu avatangiisit silaannarlu eqqumaffigalugit atuineq pillugu ineriartortitsinermut ilapittuutaasinnaapput. Piujuartussamik inooriaaseq tunisassianik kiffartuussinernillu akinik aalajangiisarnikkut, assigiissaarinikkut, attaveqatigiinnikkut, akuutissaqanngitsunik nalunaaqutsersuinikkut avatangiisillu pillugit qaammarsaanikkut anguneqarsinnaavoq. Nunat tamat suleqatigiinnerat, ilanngullugu silaannaq avatangiisillu eqqumaffigalugit pisortat pisiortortarneranni nunat avannarliit suleqatigiinnerat, misilittakkanik pitsaasunik pissarsiffiusimapput.

Niueqatigiinnermi tunngavissanik pilersitsinissaq pingaaruteqarpoq, uumassuseqartunit nutarterinermik aamma uumassuseqartunit iluarsaanermut kaammattuutaasut. Tamanna inuussutissarsiornermik ingerlataqartut atuisartullu aningaasalersuinissaannut pisiortornissaannullu kaammattuutaassaaq, tamakku siunissami avatangiisitigut ajornartorsiuteqalernissamut annikillisaaqataasut pitsaaliueqataasullu.

Avatangiisit pillugit inatsisiliornerit, avatangiisinilu teknologiimut naleqqussaanerit piumasaqaateqarnerillu kiisalu aningaasarsiornermi sunniuteqartitsissutit avatangiisinut teknologiimik nutarterinissamut ineriartortitsinermillu siuarsaanissamut iluaqutaassapput. Taamaalilluni nunani avannarlerni suliffeqarfiit niueqatigiinnermi periarfissanik atorluaanerulersinnaapput, tunisassianik avatangiisinut iluaqutaasunik noqqaassuteqarnerup annertusinerani pilersinneqartussat. Nunarsuarmioqatigiit aningaasarsiorneranni nunat akimorlugit ataqatigiissaartumik inatsisiliorneq niueqatigiinnermi inuussutissarsiornermik ingerlataqartunut unammilleqatigiinnermi naligiissumik atugassaqartitaanerannut ilapittuutaassaaq.

Inuiaqatigiinni atuisartuusuni avatangiisit pillugit attaveqatigiinneq piujuartussamik atuisuunissap siuarsarneqarnissaanut sakkussaavoq pingaaruteqartoq. Taamaammat nunani avannarlerni nunat



akuutissaqanngitsunut ilisarnaat Svanen pillugu suleqatigiilluarpot. Svanen-ip avatangiisinik eqqarsaatiginninnissaq aallaavigalugu niuernermi tunisassianik pitsaanerpaanik atuissartut toqqaanissaannut periarfissippai kiisalu tunisassianik avatangiisini eqqarsaatiginnittunik tunisassiornissamut kaammattuutaalluni. Tamakku saniatigut piujuartussamik atuisuunissap inooriaaseqarnissallu siuarsarnissaannut najoqqutassanik sulissutiginnittoqarpoq. Tunisassianik sammisaqarnermi

piumasaqaatinik avatangiisinik silaannarmillu sunniuteqarfiusunik ineriartortitseqqinnissamut pisariaqartitsineqarpoq, akuutissaqanngitsunillu ilisarnaasersuineranut ilapittuutaasinnaasunik. Tamatumani assersuutissaapput illorsuit, assartuineq, sunngiffeqarneq aamma takornariartitsineq. Taamattaq pisortat pisiortortarnerannut piumasaqaatit ineriartorteqqinneqartariaqarput, taamallu ilisarnaatip Svanen-ip aamma EU-mi naasutut ilisarnaatip akornanni ataqatigiissutissanik nassaarniarnissaq siunniunneqartariaqarluni.

Pisortat pisiortortarnerat niueqatigiinnermi annertuumik ilangiarpot, taamallu Nunani Avannarlerni aamma EU-mi ineriartortitseqqinnissamut periarfissaqarluarlutik. Tamanna piujuartussamik tunisassiornerp atuisartuunerullu siuarsarneqarnissaanni nunani avannarlerni nunani ataasiakkaani tamani pingaartinneqarluarluni salliutinneqarpoq. Pisortat suliaqarfii maligassiuisutut atuunneri pinngortitaq aallaavigalugu teknologiinik nutarterinissat ineriartortitsinissallu eqqarsaatigalugit aammattaq pingaaruteqarluinnartuuvoq. Namminersorlutik suliffeqarfiutillit sammisaqarfii pinngortitaq aallaavigalugu pisiortortarnissaannut suliniutiminnik annertusaanissaannut kaammattorneqassapput kiisalu ingerlatsinermi nalunaarusiortarnissaannut piumasaqaatit aqqutigalugit.

### ▼ Pingaarnersiuilluni tulleriiaarinerit:

- Piujuartussamik atuinerup tunisassiornerullu siuarsarnissaat inatsisit aningaasarsiornermilu sunniuteqaatit inerisarnerisigut kiisalu piujuartussamik tunisassiorneq atuinerlu pillugit FN'ip aamma EU'p iliuusissatut pilersaarutaat aqquqigalugit
- Avatangiisit pillugit attaveqaqatigiinnermi sunniutit assigiinngissutaat pitsaanerusumik ataqatigiissaarnissaannut atornissaannullu pilersaarusiorneq, soorlu Svanen aamma EU-mi naasoq kiisalu EU-mi suliani peqataanissap ilaatut assigiissaarutinik aamma avatangiisit pillugit nalunaarutigisartakkanik ineriartortitseqqinnermi.
- Svanen pillugu suliaqarnerup ineriartortinnissaa nukittorsarnissaalu, taamaalilluni akuutissaqanngitsunut ilisarnaatitut ilisimaneqarluartutut sunniuteqarluartutullu inissisimamera atatiinnarneqarsinnaalluni.
- Pinngortitaq tunngavigalugu teknikkikkut malittarisassatut assigiissaarutit ineriartorteqqinnissaat ineriartortitsinerlu sunniuteqarfigalugit, taamaalilluni pinngortitaq aallaavigalugu pisortat pisiortortarnerat Nunani Avannarlerni nalinginnaasumik ileqqunngussalluni, EU-milu sulinermik sunniinarnerup ilaatut atulersinnaalluni.
- Teknologii, pisiortornermik pisortallu isumaqatigiissutaannik ineriartortitseqqinnissamut kaammattuineq, nioqqutissanik kiffartuussutinillu avatangiisinut silaannarmullu atoruminartunik pigisaqarnerup annertusitinnissaannut ilapittuutaasussat.

## 1.2 Pisuussutitigut isumalluutit sunniutaat eqqagassallu

### ● Anguniakkat:

Pisuussutitigut isumalluutiniq atuneq isumalluutinillu sunniuteqartitsineruneq, pitsaaliuneq kiisalu eqqakkanit atortunik atueqqinnerit aqutigalugit aningaasarsiornermi siuariartornermit avissaartinneqassapput. Tunisassiornermik, nioqqutissanit eqqakkanillu avatangiisinut sunniuteqarneq atuunnerit ingerlaneri eqqarsaatigalugit minnerpaanngortinneqassapput.

sunniuteqartitsineruneq kiisalu annertunerusumik pingaartillugit atueqqiineq atortunillu atueqqiineq. Taamattaq tunisassiat akuutissanik ulorianartunik imaqqannginnissaat pingaaruteqarpoq, taamaammallu assigiissaarutit aqutigalugit tunisassiornermut piumasaqaateqartoqartariaqarluni. Eqqakkat avatangiisinut toqunartunik imaqartut, kaaviiartitsinermit peerneqartariaqarput atortunillu atueqqiinermit atorineqartussaassanatik – tamatumani uumassusillit ingerlaarneranni avatangiisinut toqunartut siammarterneqarnissaat pinngitsoortinniarlugu.

Nunarsuaq tamakkerlugu pisuussutitigut isumalluutiniq amigaateqariartornermut ilisarnaatit takuneqartalereerput, niuerutissatigullu pisuussutit pingaarnerit akii qaffakkiartussallutik.

Nunani avannarlerni nunat pisuussutitigut isumalluutiniq amigaateqariartorneq kiisalu pinngortitami pisuussutiniq atuinermi artukkiiusut pitsaaliussavaat, pisuussutitigut isumalluutiniq sunniuteqartitsineruneq kiisalu tunisassianik atuinermillu tulluussaaniikkut.

Pinngortitaq aallaavigalugu aningaasarsiornermi siuariartorneq siuarsassagaanni, ingerlaatsit pillugit suliaqarnissaq pingaaruteqarpoq, tamatumani ilisarnaataassallutik pisuussutitigut isumalluutiniq





Nunani avannarlerni nunat nunani tamani  
eqqakkat pillugit isumaqatigiissutini  
isumaqatigiissutinilu pingaaruteqartuni  
allani ineriartortitsinermut,  
pilarsaarusiornermut,  
piviusunnngortitsinermut  
ataqatigiissaarinermullu  
siuttuujuartariaqarput. EU’p eqqakkanut  
sinaakkutissatut peqqussutaa atortut  
kaaviiartinnerannik aqutsinermik  
qitiutitsivoq. Eqqaanermik pitsaaliuineq,  
atueqqiineq, atortunik atueqqiineq,  
nukissiornermik atorluaneq  
inaarutaasumillu suliarinninneq  
erseqqissumik aalajangerneqarsimapput,  
pingaarnersiuinikkullu  
tullerliaarneqarsimallutik. Nunani  
avannarlerni nunat tamatuma  
ineriartorteqqinnissaanut  
piviusunnngortinnissaanullu  
sulissuteqassapput.

Nunani avannarlerni nunat pisuussutitigut  
isumalluutininik sunniuteqartitsinermi,  
pinngortitaaq aallaavigalugu teknologiimi  
kiisalu avatangiisini teknologiimi

*Nunani avannarlerni nunat  
nunani tamani eqqakkat  
pillugit isumaqatigiissutini  
isumaqatigiissutinilu  
pingaaruteqartuni allani  
ineriartortitsinermut,  
pilarsaarusiornermut,  
piviusunnngortitsinermut  
ataqatigiissaarinermullu  
siuttuujuartariaqarput.*

tamarmik immikkut eqeersimaartumik  
suliaqarput, avatangiisinilu teknologiimi  
europamiut iliuusissatut pilarsaarutaa  
peqatigiillutillu ingerlatalarugu (EcoAP).  
Pisuussutitigut isumalluutininik atorluaanermi  
teknologiilu avatangiisinut ajoqutaanngitsup  
niuerfinni pissarsiarineqarsinnaareersup  
siammarterneri aqqutigalugit  
avatangiisitigut iluanaarutissat  
annertuut pissarsiarineqarsinnaapput.  
Teknologiip pinngortitamik aallaavillip  
niuerfinni nukittorsarneqarnerata  
ingerlateqqinnissaa nunani avannarlerni  
nunat suleqatigiissutigerusuppaat.

Akornutaanngitsumik piujuartussamik  
pinngortitaaq aallaavigalugu tunisassiorneq  
atuinerlu aamma pinngortitaaq  
aallaavigalugu pisortat pisiortortarnissaat  
pillugu EU’p periusissaani EU-mi suliap  
sumut sammitinneqarnissaa pillugu  
nassuiarneqarpoq. Pinngortitami iluseq  
aamma suliffissuit aniatitsisarnerat  
pillugu peqqussutinik nutaanik imaluunniit  
nutarteqqikkanik suliaqarneq (IED)  
atortunik pisuussutitigullu isumalluutini  
atuisarnermut assigiissaarutinik  
qaffasissunik aalajangiinermut atatillugu  
pingaaruteqarlualersinnaavoq.

EU’p kulstofit nalikitsut pillugit 2050-  
imut siunnersuutaatut najoqqutassiaanik  
kiisalu pisuussutitigut isumalluutininik  
sunniuteqartitsinermut najoqqutassiap  
qanimut malitseqartinneqarneri  
eqqartorneqartussani aammattaaq  
pingaartilluarneqassaaq.



### ▼ Pingaarnersiuilluni tulleriaarinerit:

- Sunniutissaasunik ineriartortitseqqinneq kiisalu pisuussutitigut isumalluutunik sunniuteqartitsinerunermut tunngavissanik pilersitsineq.
- Eqqakkanik pitsaaliuinerup, atortunik sunniuteqartitsinerup atortunillu atueqqinnerup qitiutinnissaa kiisalu sammisami EU'p suliaani ineriartortitsinermut pegataanissaq.
- Atortunik avatangiisinut toqunartunik akoqarsinnaasunik atueqqinnissap pinngitsoortinnissaa kiisalu ingerlaatsit, sapinngisat malillugit, akuutissanik ulorianertunik akoqannginnissaat isumagissallugu.
- Atortunik atueqqiinnissamut isumannaatsumik kiisalu tunisassiani eqqakkanit aallaavillit akuutissanik ulorianartunik akoqarneri pillugit EU'p malittarisassai piumasaqaateqarnissaannut suliniuteqarnissaq, tamakkununga ilaalluni *End of Waste*.
- Nioqqutissat akuutissanik ulorianartunik akoqarneri pillugit paasissutissiisarnissaq pillugu EU'p malittarisassaanni nunallu tamat isumaqatigiissuteqarneranni nioqqutissap atuunnerata nalaa tamakkerlugu tamanut pissarsiaritinneqartarnissaat pillugu suliniuteqarnissaq, tamakkununga ilaallutik nioqqutissap igitanngornerani.
- EU-mi pinngortitami iluseq pillugu suliamut atatillugu nunat avannarliit siunnersuutissanik suliaqarnissaat.
- Inuusutissanik eqqaaneq pitsaaliorniarlugu nunat avannarliit suleqatigiinnerannik ineriartortitseqqinneq kiisalu inuusutissanik eqqaanermi sammisaqarfimmi EU'p aamma FN'ip suleriaasiannut nunat avannarliit siunnersuutissaannik suliaqarnissaat.
- Pinngortitaq aallaavigalugu inuiaqatigiit ineriartortinnerisa siuarsarnissaanut suliap ingerlateqqinnera kiisalu eqqakkat eqqarsaatigalugit nunani avannarlerni statsministerit suliniutaannik malitseqartitsinissaq.



## 2. SILAANNAAP ALLANNGORIARTORNERA SILAANNARMILLU MINGUTSITSINERIT

### ● Anguniakkat:

Silaannaap ernumanartumik allanngornissaa pinngitsoortinniarlugu gas-it silaannarmut aniasut silaannarmillu mingutsitsisut annikillisinneqassapput – tassani anguniarneqarmat silarsuarmi kissakkiartornerup 2 grader Celcius ataallugu killilersimaartinneqassamat, tamatumalu saniatigut avatangiisitigut peqqissutsikkullu sunniutit pitsaanngitsut killilersimaartinniarlugit.

Suliffissuaqarnermi allannguneq aallartimmalli gassit silaannarmut aniasut 30 procentit missaannik annertusisimapput. Suliffissuaqalernermi qaffasissuseq sioqqulluguli nunarsuarmi kissassutsip agguaqatigiinnera 0,8 grader Celcius-imik qaffassimavoq. FN'ip silaannaq pillugu suleqatigiissitaasa takorluuinerisa takutippaat ukioq 2100'p tungaanut, nunarsuarmi kissassutsip agguaqatigiinnera 1,8 - 4 grader C-mut qaffassinnaasoq aarleqqutigineqarsinnaasoq, aniatitsinermi annikillisaataasussanik nutaanik suliniuteqartoqannginnerata ineriartornera taama ingerlaannassappat, tassalu piffissami 1980-99-imut agguaqatigiinneranut naleqqiullugu.

Nunarsuarmi nunat immikkoortuisa inissisimanerat eqqarsaatigalugu Issittumi

Siunnersuisooqatigiinni Issittumi Aput, Imaq, Siku Nunalu Qeriinnartoq pillugu nalunaarusiorsimavoq (nalunaarusiaq SWIPA). Tassani tikkuarneqarpoq immap sikua aamma Kalaallit Nunaanni Sermersuaq ukiuni 10-ni kingullerni allanngoriartortut. Kalaallit Nunaata Sermersuata aakkiartornera Issittumi najugalinnuinaq sunniuteqassanngilaq, aammali nunarsuaq tamakkerlugu immap qaffakkiartorneranut peqqutaaqataassalluni. Issittoq kissakkiartuinnarpat Issittumi nunap qeriinnartup aakkiartornissaanut peqqutaaqataassaaq. Tamatuma kingunerisinnaavaa metan-ip nunap iluanit kaanngarnissaa silaannarmullu anialerluni. Metan silaannarmi gas-iuvoq sakkortoog, taamaattumillu aniasoqalissappat nunarsuup kissakkiartuinnarnerata pilertornerusumik ingerlalernissaanut peqqutaaqataassalluni.

Nunani avannarlerni nunat nunarsuaq tamakkerlugu silaannaq pillugu isumaqatigiisummik nutaamik pilersitsiniarneq sulissutigaa, FN'ip silaannaq pillugu isumaqatigiissutaata ataaniittusaaq, taamallu nunanut tamanut inatsisitigut pituttorsimasumik pisussaaffiliinertalimmik. Isumaqatigiissut taamaattoq nunarsuarmi kissassutsip qaffakkiartornerata 2 grader Celcius-ip ataaniitsinnissaanut anguniakkat eqquutsinnissaanut peqqutaaqataassaaq.

EU'p kulstofit nalikitsut pillugit ukioq 2050-imut najoqqutassiaannik suliarinnissimavoq, nunanilu avannarlerni nunat arlallit



inuiaqatigiit annikitsumik aniatitsinissaanni ineriartortitsinissap siuarsarnissaanut nunani ataasiakkaani iliuusissatut pilersaarummik suliarinnileruttorput.

nunat ikummatissanut imerpalasunut tapiissutit atorunnaarsikkiartornissaat sulissutigissavaat, avatangiisinullu akitsuutit avatangiisinut ajoquusiernut

Ukioq 2020 tikillugu nunarsuarmi aniatitsinermut pisussaaffiit sakkortunerusut sulissutiginnissaat qitiutinneqassapput. Sammisarqarfinni tamani nukissiornermi sunniuteqaatit pitsaanerusut, nukissiuutit nutarterneqarsinnaasunik atuineruneq kiisalu nukissiuutit avatangiisinut ajoqutaannginnerusut suliniutaassapput tulluartausut. Nunani avannarlerni

*Mingutsitsissutit tamakku annikillisinniarlugit nunarsuaq tamakkerlugu isumaqatigiissuteqarnissaq pisariaqarpoq. Silaannarmik mingutsitsisartut annikillisinniarlugit nunarsuaq tamaat ineriartortitsinissaq nutaanillu isumaqatigiissutissat pillugit suleqatigiinnissaq nunani avannarlerni nunat ingerlateqqinniirpaat.*



illuatungiliisinnaasut atuutsilerlugit. Tamakku nukissiuutiniq atuinermit assartuinermillu aniatitsinissanut annikillisaatissanik siunniussanut eqqortunut kaammattuutaassapput, tamakkununga ilaallutik nunani tamani umiarsuartigut timmisartutigullu assartuinerit. Nunani avannarlerni nunat tunisassiornermi akornutaanngitsumik piujuartussamik kiisalu 'uumassuilinnit' ikummatissanik aaqqiissutissat pillugit suliniuteqassapput, taamaalilluni nerisassanik tunisassiornermik tatisisoqassanani. Tamanna pinngitsoortinneqassaaq nunaminertanik atuinermit toqqaannanngitsumik sunniutit annikillisarnerisigut.

Silaannarmik mingutsitsinerit uumassuillit inuillu peqqissusiinut ajoqusiipput. Akuutissat silaannarmik mingutsitsisut, soorlu svovl, kvælstoffit, partikel-it peqqissutsimut ajoqusiisartut, *Persistent Organic Pollutants* (POPs) kiisalu savimerngit oqimaatsut isorartoorujussuarmut ingerlasarput nunallu killeqarfiinik akimuisarlutik. Mingutsitsissutit tamakku annikillisinnaarlutik nunarsuaq tamakkerlugu isumaqatigiissuteqarnissaq pisariaqarpoq. Silaannarmik mingutsitsisartut annikillisinnaarlutik nunarsuaq tamaat ineriartortitsinissaq nutaanillu isumaqatigiissutissat pillugit suleqatigiinnissaq nunani avannarlerni nunat ingerlateqqinniarpaat. Taamattaq nunat nunani namminerni suliniutit

sunniuteqartitsisussallu ineriartortinnissaat suleqatigiissutigissavaat kiisalu sammisami tamatumani suliaqarnerminni misilittakkaminnik paarlaatseqatigiittarlutik.

Silaannarmi ingerlaartartut sivikitsuinnarmik atuuttartut makkununga ataatsimut taaguutaapput; partikel-it paarmit aallaavillit, nunarsuup qaatinginnguani ozon, metan aamma gas-it partikel-illu allat sivikitsuinnarmik silaannarmi atuuttartut, nunarsuarmi kissakkiartornermut peqqutaqaataasutut isumaqarnarput, serminillu apummillu aakkiartortitsinermut sukkalisaataasinnaallutik. Silaannarmi ingerlaartartut sivikitsuinnarmik atuuttartut sunniutaannik annikillisaanissaat Issittumi pingaarnerusorineqarpoq, silaannaap kissakkiartornera sulii annertusiartuinnartoq naatsorsuutigineqarmat. Silaannarmi ingerlaartartut sivikitsuinnarmik atuuttartut piffissamut sivikitsumut akunnattumullu aniatitsinerit pilersinnissaannullu annikillisaanerni suliniuteqarneruneq silaannarmi gas-inik sivisunerusumik atuuttartunik, soorlu CO<sub>2</sub>, aniatitsinerit annertuumik annikillisinnaannut suliniuteqarneruneq pingaaruteqarlunnassaaq. Paarmik aniatitsineq peqqissutsimi ajornartorsiutinik aamma kinguneqartarmat, tamakkuninnga aniatitsinerup killilersorneqarnera marloriaammik sunniuteqassaaq. Nunarsuarmioqatigiinni ilisimasallit isumasioqatigiillutik naapittarfiini arlalinni sammisaq suliarineqaleruttorpoq, soorlu Issittumi Siunnersuisooqatigiinni, UNEP

kiisalu silaannarmik mingutsitsisartut killeqarfinnik akimuisartunik isorartuumut ingerlasartut pillugit Isumaqatigiissutip ataani (LRTAP). Silaannarmi ingerlaartartut sivikitsuinnarmik atuuttartut aniatinnerannik pilersinneqartarnerannillu annikillisaaneq pillugu nunani avannarlerni nunani suliaqarneq nukittorsarniarpaat, tassalu nunani ataasiakkaani, nunat immikkoortukkaavini nunarsuarlu tamakkerlugu.

Silaannarmi ingerlaartartut sivikitsuinnarmik atuuttartut katersuunnerisa annikillisarinnissaannik suliniutit CO<sub>2</sub>-mik silaannarmilu gas-inik siviisuumik atuuttartunik aniatitsinerup annikillisinnaannut FN'ip ataani silaannaq pillugu isumaqatigiissutip suliniuteqarfigineqarnerata ingerlasup taarsiutigissanngilaat.

#### ▼ Qanoq iliortoqarsinnaaneranut assersuutissat pingaarutillit:

- Silaannaq pillugu Isumaqatigiissutip, Kyoto-mi isumaqatigiissutip aamma Gøteborg-imi isumaqatigiissutip malitseqartinneri
- Silaannaq silaannarmillu mingutsitsineq pillugu nunarsuaq tamaat nutaamik isumaqatigiissuteqarneq, nunanut tamanut inatsisitigut pituttorsimasumik pisussaaffiliilluni
- Aniatitsinerit annikillisinnaarlugit nunanik kattuffinnillu susassaqtartunik piumassutsikkut suleqatigiinneq. Silaannarmut akornutaanngitsumik allatut iliortalernissaq kiisalu siunissamut ungasinnerusumut aniatitsinerit annikillisinnaarlugit suleqatigiinneq
- CO<sub>2</sub>-mut akitsuutit
- Niuerutissanik killilersuineq niueqatigiinnermilu sakkussat allat eqaatsut
- Assigiissaarutit aamma nukissiornermi nalunaaqutsersuineq
- Annikitsumik aniatitsinissaq pillugu aqqiissuteqarnissamut suliaqarfinnik allanik suleqateqarneq
- Ilisimatusarneq aamma ineriartortitsineq
- Silaannarmi tulluussaannissamut nunani ataasiakkaani periusissanik inerisaaneq
- Qaammarsaaneq paasisitsiniaanerlu



## 2.1 Silaannaap allanngoriartornera

### ● Anguniakkat:

Silaannaq pillugu nunarsuaq tamaat isumaqatigiissut ukioq 2015-imi inaarlugu isumaqatigiissutigineqarsimassasooq – ukioq 2020-milu atuutilersussaak kiisalu nunanut tamanut inatsisitigut pituttorsimasumik pisussaaffiliinertalik. Isumaqatigiissummi aniatitsinermut annikillisaanissamut nunanut suliffissuaqarfiusunut nunanullu ineriartortitsiffiusunut angisuunut pisussaaffinnik aalajangersimasunik aalajangiisoqartariaqarpoq, nunarsuarmilu kissakkiartornerup 2 grader Celcius ataallugu killilersimaartinnissaanut peqataanissamut.



Silaannaq pillugu isumaqatigiissummi inatsisitigut pituttorsimasumik nunanut tamanut atuuttussamik isumaqatigiinniuteqarnerit aallartinneqareersimapput. Isumaqatigiinniarnert ukioq 2015-imi naammassineqartussaapput, isumaqatigiissullu ukioq 2020-miit atuuttussaalluni. Ukioq 2020-p tungaanut nunani avannarlerni nunat tamarmik Kyoto-mi isumaqatigiissutit ataani piffissatigut tulluuttumut ilaatinneqassapput. Ilutigitiillugu ukioq 2020-p tungaanut anguniakkatut kissaatigisat annertusarniarlugit sulinerni pilersaarutissaq isumaqatigiinniutigineqassaaq.

Nunani avannarlerni nunat annertuumik angusaqarnissaq siunniussimavaat, pisussaaffimminnillu eqquutsitsiniarlutik, nunani taakkunani aningaasartuutitut sunniuteqartumik aniatitsinerup annikillisinneqarsinnaanerata periarfissaannik takutitsinermikku kiisalu nunat allat annertuumik aniatitsisartut suleqatiginerisigut. Nunani avannarlerni nunat silaannaq pillugu isumaqatigiissutissap ukioq 2020-miit atuutilersussap piumasaqaatissat pillugit aalajangiinissanut isumaqatigiinninniarnerni peqataanissaminnut pingaaruteqartumik atuuffeqassapput. Nunat annertuumik aniatitsisartut angisuut suliniutinik aningaasartuutitut sunniuteqartunik aallartitsisariaqarput. Tamanna



ataatsimoorussaassaaq, assigiinngitsunilli  
 akisussaaffeqartitsilluni,  
 nunarsuarmi aniatitsineq  
 annikillisarinarlugu kissakkiartornerlu  
 killilersimaartinniarlugu kiisalu inatsisitigut  
 pituttorsimasumik isumaqatigiissutip  
 piviusunngortinnissaanut peqataassallutik.

Silaannarmi gas-inik aniatitsinerup  
 annikillisinneqarnera avitseqatigiilluni  
 tamanut iluaqutissatut  
 sunniuteqakkajussaaq, sumiiffikkaani  
 silaannarmik mingutsitsinerit  
 annikillisinneqarnerisigut kiisalu inuit  
 peqqissusiinut avatangiisinullu pitsaasunik

sunniuteqartitsinikkut. Nunanik annertuumik  
 aniatitsisartunik suleqateqarnermit misilittakkat  
 tamanna takutippaat.

Nunani avannarlerni nunat tamarmik  
 immikkoorlutik silaannarmik tulluussaansamut  
 suliniutinik assigiinngitsunik  
 ingerlataqarsimapput. Nunat Avannarliit  
 peqatigiillutik sammisami tassani ilisimasanik  
 paarlaatseqatigiissinnaapput tamatumanilu  
 assersuutinik pitsaasunik ineriartortitsillutik.  
 Silaannarmik tulluussaanerit pineqartillugit  
 nutarterinermik pilersitsiniaraanni  
 namminersorlutik suliffeqarfinnik ingerlataqartut  
 peqataatinneqartariaqarput.



## ▼ Pingaarnersiuilluni tulleriiaarineq:

- Silaannarmi gas-inik aniatitsinerup silaannarmilu ingerlaartartut sivikitsuinnarmik atuuttartut annikillisinneqarnissaannut aningaasartuutunik sunniuteqartumik sunniuteqaatinik ineriartortitseqqinneq, nunani ataasiakkaani sunniuteqartitsinikkut kiisalu avatangiisinik aningaasalersuinermit sullissivik NEFCO aqputigalugu
- Silaannaq pillugu isumaqatigiinniutini apeqqutit pingaarutillit nunani avannarlerni ataatsimoorussamik misissueqqissaarisarnerit inerisarneri kiisalu nunani ataasiakkaani nunallu immikkoortukkaavini malitseqartitsinerit ingerlateqqinnerini
- Sammisagarfiit tunngavigalugit sunniuteqartitsinerit aqputigalugit aningaasartuutunik sunniuteqartumik annikillisaanissamut kaammattuiniarluni suleriaatsinik ingerlalluartaunik niueqatigiinnermilu tunngaveqartunik nutaanik ineriartortitsinerup siuarsarnissaa
- Pinngortitaq aallaavigalugu silaannarmut aningaasaateqarfiup ineriartortinnissaanut kiisalu nutarterilluni aningaasaliissuseeriaatsinik ineriartortitsinermut peqataaneq
- Silaannarmut ajoqutaanngitsunik aaqqiinissanut *Best Available Techniques* (BAT) atuinermut peqataaneq (*teknikki pissarsiarineqarsinnaasoq pitsaanerpaaq*)
- Imaatigut assartuinermit aniatitsinerup annikillisinneqarnissaanut *International Maritime Organization (IMO)* (*nunat tamat imarsiornermi kattuffiat*) aqputigalugu nunarsuaq tamakkerlugu aaqqiissutissanik siuarsaanissamut peqataaneq
- Nunani avannarlerni nunani inuiaqatigiinnut ”kulstoffinik annikitsumik aniatitsinermut” muminnissamut tulluussarneq.
- Avannaani silaannaap allanngoriartorneranik uumassusilinnullu sunniuteqartumik Issittumi Siunnersuisooqatigiit aamma Barentsrådip suliaannik tapersersuineq

## 2.2 Silaannarmik mingutsitsineq

### ● Anguniakkat:

Silaannarmik mingutsitsinermit peqquteqartumik avatangiisinut inuillu peqqissusiinut ajoqusiinerit silaannaap pitsaassusianut, imaluunniit avatangiisinik ajoqusiinissamut pinngortitap sapinngisaanut killissarititaasut killissatigut nalinginut akuerisaasunut imaluunniit nunarsuaq tamakkerlugu piumasaqaatinut qaangiingninnissaat. Nunat aniatitaasa katinneri aniatitallu ataasiakkaanit aallaavillit katinneri nunat tamat piumasaqaatitut aalajangigaasa ataaniitinnissaat.

Silaannarmik mingutsitsinerit uumasogatigiinnik inuillu peqqissusiinik ajoqusiisut, killeqarfinnik qaangiisarput, silaannarmilu anorit aqqutigalugit isorartoorujussuarmut ingerlanneqartarlutik. Taamaammat sammisami nunat tamat suleqatigiinnissaat pingaaruteqarluinnarpoq. Nunat tamat suleqatigiinnerat akuutissanik stoffinik syre-mik mingutsitsisut aamma stoffit naggorissaataasut, partikel-inik mikisunik, saffiugassanik oqimaatsunik uumassuseqartullu avatangiisinut toqunartunik aniatitsinerit annikillisinneqarnerannik kinguneqarsimavoq. Nunat avannarliit avatangiisitigut suleqatigiinnerat makkunatigut ineriartortitsinermut pingaaruteqartumik peqataasimapput;

Killeqarfiit akimorlugit mingutsitsinerit isorartuumut ingerlasartut pillugit Isumaqatigiissutip (LRTAP) aamma sammisami tassani EU'p maleruagassaasa ataanni sunniuteqaatit tunngavigalugit isumaqatigiissutit. LRTAP'p iluani aammattaaq kviksvølmik aniatitsinerup annikillisinnessaa pillugu suliaqartoqarpoq, kiisalu *Persistent Organic Pollutant-ip* (POPs) ataani saffiugassat oqimaatsut, immami kulstoffit annertuumik tipeqartut aamma dioxiniit kiisalu partikel-it, aammattaarlu paaq ilanngullugu.

Gøteborgmi isumaqatigiissutip ukioq 2012-imi nutarternerani aamma EU'p sammisakkaartunik silaannarmik mingutsitsinermit periusia ukiuni takkuttussani silaannaap pitsaassusianik suliaqarnermut aqutsisuussapput. EU'p periusiani silaannarmik mingutsitsinerup peqqissutsimut sunniutai aallaavigineqarput suliniutinut annertunerpaamik ingerlatsissutaapput. Sumiiffikkaani silaannaap pitsaassusiata pitsanngortinneqarnissaa pillugu inatsisinik suliarinnittarnerit eqqarsaatigalugit EU ullumikkut suliniuteqartuuvog pingaarnersaq.

Nunani Avannarlerni illoqarfinni annerni arlalinni silaannaap pitsaassusia silaannaap pitsaassusissaa pillugu EU'p peqqussutaa kiisalu WHO'p maleruagassai malillugit akuerineqarsinnaasunut naleqqiullugit piffissat ilaanni killissarititaasut inassutigineqartunit ajornerusarpoq.

Misissuinerit takutippaat silaannarmik mingutsitsinermit peqquteqartumik amerlasuunik toqusoqartartoq, partikel-inut mikisunut attuumassuteqarnerusut. Taamaammat sumiiffikkaani nunanilu ataasiakkaani piaartumik suliniuteqarnissaq pisariaqarpoq, tamatumunngalu uiggiullugu avatangiisinik ajoqusiinerit peqqissutsimullu sunniutit pingaartumik partikel-inut mikisunit mikisuaqqanillu aallaaveqartut immikkut misissuiffiqineqarnerusariaqarput. Killeqarfinnik akimuilluni aniatitsinernik qitiutitsisunik tamakkulu sunniutaannik kiisalu aningaasarsiornikkut sunniutit partikelinut mikisunut mikisuaqqanullu attuumassuteqartut pillugit nunat tamat suliniuteqarnissaat pisariaqartinneqarpoq.

Ajornartorsiutit allat silaannarmik mingutsitsinermik peqquataasut, soorlu syre-mik mingutsitsinerit aamma ingasattumik naggorissaatinik naggorissaasarneq, aqqinnissaannut suli ungaseqaat. Syre-mik ajornartorsiuteqarneq Nunat Avannarliit iluanni ilarpassuani suli atuuppoq. Taamaakkaluartoq nitrogen-imik aniatitsineq ullumikkut svovlimik aniatitsinermut naleqqiullugu pingaarnerujussuuvoq. Nitrogen-imik aniatitsineq uumassuseqartut tamatigoortumik amerlassusiinut sunniuteqarpoq. Metan aamma seqerngup qinngornera peqatigalugu nunap qanittuani ozon-imik pilersitsisarput, nunalerinermi tunisassiornerup annikillineranik kinguneqartut. Avatangiisini

uumassusilinnik toqunartulinnik aamma saffiugassanik oqimaatsunik ungasianut ingerlatitsisarneq nerisareqatigiinnik ajoqusiisartut, ajornartorsiutaavoq ataavartoq iliuuseqarfigineqarnissaanik pisariaqartitsisoq.

Taamaammat Nunat Avannarliit ineriartornermik tapersersuinertik ingerlateqqittariaqarpaat, makkunanngalu pingaaruteqartunit aallaaveqartumik silaannarmik mingutsitsinermik annikillisaanarluni ilisimatuussutsikkut tunngavilinnit tunngaveqarluni suliniutinik ingerlatsisariaqarlutik; inoqutigiinnit aallaavillit, nukissiornermit, assartuinermit, suliffissuaqarnermit nunalerinermillu, taamaalilluni nunat tamat isumaqatigiissutaannik eqquutsitsisoqarluni.

*Killeqarfinnik akimuilluni aniatitsinernik qitiutitsisunik tamakkulu sunniutaannik kiisalu aningaasarsiornikkut sunniutit partikelinut mikisunut mikisuaqqanullu attuumassuteqartut pillugit nunat tamat suliniuteqarnissaat pisariaqartinneqarpoq.*



▼ **Pingaarnersiuilluni  
tulleriiaarineq:**

- Silaannarmut aniatitsinerit avatangiisinik ajoqusiisartut kiisalu mingutsitsinerit killeqarfinnik akimuisartunik aniatitsinerit annikillisarnissaat pillugit nunat tamat isumaqatigiinninniartarnerannut aamma EU-p peqqussutaannut siunnersuutitut peqataasarnissat
- Syre-nik aamma stoffinik naggorissaataasunik aniatitsinerit sunniutillu annikillisarnissaannut suliniuteqarnerit
- Kviksølvimik, immamilu kulstoffinik tipittunik dioxin-inillu killeqarfiit akimorlugit aniatitsisarnerit pitsaaliornissaat annikillisarnissaallu
- Silaannarmik mingutsitsisartut silaannarmilu allanngoriartornerit akornanni ataqatigiissutit pillugit ilisimasat nukittorsarneqarnissaat
- Illoqarfiit avatangiisiini partikel-it mikisuaqqat katersuunnerisa annikillisarnissaat pillugit ilisimasanik inerisaaneq misilittakkanillu paarlaatseqatigiinnerit.

## 2.3 Silaannakkut ingerlasartut sivikitsumik atuuttartut

### ● Anguniakkat:

Paarmik, metan-imik aniatitsinerit kiisalu nunap qanittuani ozon-imik pilersitsinerit annikillisarneqarnissaat.

Aasaanerani silaannaap kissakkiartuinnarnera immallu sikuata annikilliarternera najoqutaapput marluk Issittumi silaannaap nunanut allanut naleqqiullugu sukkannerusumik allanngoriartorneranut ilisarnaataasut. Issittumi nunarsuarlu tamakkerlugu kissarnerup qaffakkiartorneranut peqqutaasut pingaarnerit tassaapput silaannarmi gas-it sivirusumik atuuttartut aniatittarneri, pingaartumik CO<sub>2</sub>. Taamaattorli silaannakkut ingerlasartut sivikitsuinnarmik atuuttartut, soorlu paaq, metan aammalu nunap qanittuani ozon, Issittup kissakkiartornerani 30-40 procentit angullugit peqqutaataapput. Silaannakkut ingerlasartut CO<sub>2</sub>-mut naleqqiullugit silaannarmi sivikinnerusumik atuuttarmata, tamakkuninnga aniatitsinerup annikillisinneqarneranni silaannarmut sunniutaat sukkannerussapput, silaannarmi gas-inik aniatitsinerup annikillisarneranut naleqqiullugu, tamakkumi silaannarmi sivirusumik atuuttarmata.

Silaannarmi ingerlasartut sivikitsuinnarmik atuuttartut aniatinnerisa annikillisinneqarnerat pilersittarnerilu, silaannarmi pitsaasumik sunniutitut

uiggiullugit, aammattaaq peqqissutsimut pitsaasumik sunniuteqassapput.

Paarmik aniatitsinerit silaannarmut sunniutaannut partikel-it suminngaanniit aniatinneqartarneri apeqqutaassapput. Issittup manissuni qaqortuni uninngatitsisarnermi ilimanaatit avannarpasissumi aniatitsinissamut ilimanaateqarneruvoq, soorlu Nunani Avannarlernisut. Taamaammat pingaaruteqarpoq nunani avannarlerni nunat taama aniatitsisarnerit annikillisarneqarnissaannut nunat ataasiakkaat ataatsimoortumillu qanoq peqataasinnaanerat pillugu immikkut qitiutittariaqarpaat. Issittumi sukkasuumik kissakkiartornerup unitsinneqarsinnaanera naatsorsuutigineqarpoq, Nunat Avannarliit nunallu allat paarmik aniatitsinerup illuatungilernissaanut suliniutitut peqataassappata. Sammisami tamatumani ilisimasat pitsanngorsarneqartuarnissaat sulii pisariaqarpoq. Silaannarmi ingerlasartut sivikitsumik atuuttartut qitiutinnissaannut Nunani Avannarlerni nunat suliaqarniarput, silaannarmi gas-it sivirusumik atuuttartut, soorlu CO<sub>2</sub>, aniatinneqartarnerisa killilersimaarnissaannut suliniutitut uiggiullugu – tamatumani nunarsuarmi kissakkiartornerup annerpaamik 2 grader Celcius-imut killilerneqarnissaanut ilapittuutaassalluni.

Silaannarmi ingerlasartut sivikitsumik atuuttartut, soorlu paaq aamma ozon nunamut qanittoq, aammattaaq mingutsitsinerupput inuit peqqissusiinik ajoqusiinernut peqqutaasinnaasut. Silaannarmi ingerlasartut silaannarmi sivikitsuinnarmik atuuttartut piunerisa annikillissutaasinnaasut pillugit



suliniutit eqqarsaatigalugit UNEP, Issittumi Siunnersuisooqatigiit aamma nunat allat kiisalu nunarsuaq tamakkerlugu kattuffiit nunani avannarlerni nunat suleqatigissavaat. Tamakkunani pineqarput paarmik, metan-imik aniatitsinerit kiisalu nunap qanittuani ozon-imik pilersitsinissamut aallarniutaasartut. Tamakkuninnga aniatitsinerit annikillisinnerat silaannarmut inuillu peqqissusiinut pilertungaatsiartumik sunniuteqarsinnaapput.

Ministerit nalunaarutaat ukioq 2012-imi marsimi Svalbard-imi isumaqatigiissutigineqartoq tunngavigalugu nunani avannarlerni nunat suleqatigiissutigissavaat nunakkaartuni aniatitsisarnermut naatsorsuinerit inerisarnissaat nukittorsarnissaallu, silaannarmi ingerlasartut sivikitsuinnarmik atuuttartut aniatinneqarnerisa annikillisinnissaat kiisalu nunat ataasiakkaat attuumassuteqartut suliniutaat tapersersornissaat.

#### ▼ Pingaarnersiulluni tulleriiarinerit:

- Silaannarmi ingerlasartut sivikitsuinnarmik atuuttartut sunniutaat, inuit peqqissusii uumassuseqariaatsillu pillugit sunniutit ilisimasaqarfiginerunissaat
- Silaannarmi ingerlasartut sivikitsuinnarmik atuuttartut pillugit nunat tamat suliaannik tapersersuineq, tamanna ilaatigut Issittumi Siunnersuisooqatigiinni kiisalu silaannarmik mingutsitsisartut killeqarfiit akimorlugit isorartuumut ingerlasartut pillugit Isumaqatigiissutit ataani ingerlanneqassalluni
- Nunarsuaq tamakkerlugu iliuusissatut pilersaarutit nunarsuarlu tamakkerlugu suliniutit assigiinngitsut UNEP’p ingerlataannik malitseqartitsineq, ilaatigut soorlu *Climate and Clean Air Coalition to Reduce Short Lived Climate Pollutants*
- Nunani ataasiakkaani aniatitsinermut naatsorsuutit inerisarnissaat pitsaangorsarnissaallu, kiisalu silaannarmi ingerlasartunik sivikitsuinnarmik atuuttartunik aniatitsisarnernup annikillisarnissaanut nunat ataasiakkaat nunallu immikkoortuini iliuusissatut pilersaarutit suliniutillu siuarsarnissaat
- Nunat avannarliit avatangiisinik suliniutaat NEFCO aqqutigalugu suliniutit aningaasartuutit sunniuteqartut ataqatigiisarlugit ingerlanneqarnissaat



### 3. UUMASSUSILLIT ASSIGIINNGIIAARTUT AMERLASSUSII UUMASOQATIGIILLU

#### ● Anguniakkat:

Pinngortitami assigiinngiaartut amerlassusiinik annaasaqarnerup unitsinneqarnissaa, taamaalluni uumasogatigeeriaatsit patajaatsillugit kiisalu atugarissaarnermut naleqartunillu pilersitsinissamut uumasogatigiinni sullissinerit pisariaqartinneqartut tunniussisarnissaat ingerlaannassalluni.

Nunani Avannarlerni pinngortitami uumasut pinngortitamilu assigiinngitsut, nunami aamma immami, tatineqarnermit nalaanneqartorujussuupput.

Aarlerinaatinut pingaarnernut tunngassuteqartut nunaminertanik atuinerit allanngorneri, suliffissuaqarnikkut allanngoriartorneq, aatsitassatigut pisuussutiniq piiannerit, silaannaap allanngoriartorneq, uumasut allaneersut nuullutik takkussuunneri, mingutsitsineq kiisalu pisuussutiniq uumassusilinnik piujuartitsisuunngitsumik atuneq. Inuiaqatigiinni sammisaqarfiit amerlasuut pingortitamut nunamullu annertuumik sunniuteqarput, soorlu assartuineq, nukissiorneq, nunalerineq orpipassualerinerlu kiisalu aalisarneq.

Inuit pinngortitami naleqartunit sullississutinillu isumalluuteqarput,

uumassuseqarnernit sullissinerik taaneqartartut, inuunerup attatiinnarnissaanut kiisalu atugarissaarnermut. Nassuiaatit TEEB *The Economics of Ecosystems and Biodiversity*, pinngortitami naleqartunit aningaasarsiornermit pissarsiat nunat naatsorsuutaannut aamma nunat aningaasatigut pisuussutaannut qanoq akulerutsinneqarsinnaanersut nalilerpaat. Tamanna uumassuseqariaatsit pingaaruteqarnerannut nutaanik sakkussarsitsivoq pitsaanerusumillu paasinnitsitsilluni.

Uumassusillit assigiinngiaarneranni amerlassutsit makkunatigut nassuiaateqarsinnaapput; uumassuseqartut tamat akornanni katillugit assigiinngiaassusii, sananeqaatitigut, suussutsikkut amerlassutsikkullu qafasissusiinut, kiisalu uumassusillit pinngortitallu suunerisigut assigiinngiaassutsit. Assigiinngiaarnerit amerlassusiisa ikilinerat nerisassanik pissarsisarnermut sananeqaatitigullu isumalluutitut sunniuteqarsinnaapput. Uumassusillit assigiinngiaartut amerlassusii uumassusilinni amerliartuaartitsinerit, aaqqissuussinerit atuuffinnillu atatitsiinnarnissamut tunngaviupput pingaaruteqartut. Atatitsiinnarneq aserfallatsaaliinerlu uumassusillit

*Nunani Avannarlerni pinngortitami uumasut pinngortitamilu assigiinngitsut, nunami aamma immami, tatineqarnermit nalaanneqartorujussuupput.*



tunngavigalugit ingerlatsinerit aqutigalugit  
pisinnaapput.

Uumassuseqartunik tunngavilimmik  
ingerlatsineq uumassusillit  
assigiinngiaartumik amerlassusillit  
pigiinnarnissaannut pijuartussamillu  
atorneqarnissaannut  
qulakkeerinninnissaq. Ingerlatsineq  
ilisimasaniq tunngaveqassaaq,  
inuillu uumassusilinnik atuinerat  
sunniuteqarnerallu aammattaaq  
eqqarsaatigineqassalluni.  
Uumassusillit nammineersinnaanerit,  
assigiinngiaarnikkut amerlassusiat

uumassusillillu amerliartornerat siunissaq  
ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu  
atatinneqassapput.

Nunap qaavani naleqartut, kulturikkut  
avatangiisit sunngiffimmilu silami  
sukisaarsaarnissamut periarfissat  
inuit misigisaqarnissaannut  
atugarissaarnissaannullu pingaaruteqarput.  
Taamattaaq silaannarmi gas-inik  
aniatitsinerup annikilisarnissaannut  
silaannaallu allanngoriartorneranut  
tulluussarnissamut suliniutit assigiinngitsut,  
kiisalu uumassusilinnik, pinngortitamik  
kulturikkullu avatangiisit pitsaasumik  
iliorluni eqqarsaatigineqarnissaat  
pingaaruteqarput.

Silaannaap allanngoriartornerani  
uumassusillit atuuffii eqqarsaatigissallugit  
pingaaruteqarpoq, soorlu kulstoffinik  
uninngasuutit ingerlatsivimmi  
isumagineqarnissaat, pingaartumik immami,  
orpippassuarni narsanilu masarluusuni.

Pinngortitaq nunallu qaavanik  
aqutsinermi nunat avannarliit  
ataatsimoorlutik unammilligassaqarput,  
taamaalluni pinngortitami kulturikkullu  
avatangiisit eqqarsaatigineqassallutik,  
tamatumunngalu ilutigitiillugu  
inuiaqatigiit ineriartortinneqarnerannut  
isumalluutaasinnaalluni.

Nunani avannarlerni nunat nunat  
tamat akornanni isumaqatigiissutit  
atuutsilernissaat ineriartortinnissaallu

immikkut ittumik suleqatigiissutigaat, assersuutigalugu uumassusillit assigiinngiaarnikkut amerlassusii pillugit Isumaqatigiissut (CBD), Ramsar-imi isumaqatigiissut aamma Nunarsuarmi eriagisassat pillugit Isumaqatigiissutit. Nunat Baltikum-imeersut suleqatigiinnermi peqataakkajuttarput. Pingaartumik uumassusillit allanngoriartorneranni sammisaqarnermi Nunat Avannarliit aamma Baltikum EU'p peqqussutaannut siunnersuuteqartarnerni. Uumassusilinnut takornartanut atatillugu nunat avannarliit suleqatiginnerat EU'p aamma CBD'p avatangiisitigut anguniakkat qanoq anguneqarnissaannut aalajangersimasunik suliarinninnerannut atatillugu ineriartortitseqqinnissamut pingaaruteqartumik atuuffeqartarpoq.

*Nunani avannarlerni nunat nunat tamat akornanni isumaqatigiissutit atuutsilernissaat ineriartortinnissaallu immikkut ittumik suleqatigiissutigaat, assersuutigalugu uumassusillit assigiinngiaarnikkut amerlassusii pillugit Isumaqatigiissut (CBD), Ramsar-imi isumaqatigiissut aamma Nunarsuarmi eriagisassat pillugit Isumaqatigiissutit.*

### ▼ **Qanoq tamatuma iliorfigineqarsinnaaneranut assersuutit pingaaruteqartut:**

- Uumassusillit assigiinngiaartut amerlassusii pillugit isumaqatigiissut, periusissatut pilersaarummit malitseqartitsineq kiisalu ukioq 2020-p tungaanut ataatsimoorussamik anguniakkat immikkoortitaartut 20-t
- Avatangiisit pillugit isumaqatigiissutit isumaqatigiissutillu, Issittumi Siunnersuisooqatigiinni, Barentsrådimi aamma EU-mi suleqatigiinneq
- Pinngortitaq pillugu nunarsuarmioqatigiit suleqatigiissitaat (Intergovernmental Panel on biodiversity and ecosystem services IPBES)
- Uumassusillit sannaatigut isumalluutit pillugit Nagoyaprotokol
- TEEB-mi nassuiaatit aamma Nunani Avannarlerni sakkussat assingusut
- Politikkikkut sammisani nunat ataasiakkaat malitseqartitsinerat pitsanngorsarniarlugu suliniutini pilersaarutit aalajangersimasut.

## 3.1 Uumassusillit nunamit tunngavillit

### ● Anguniakkat:

Nunani Avannarlerni uumassusillit nunamit tunngavillit avatangiisitigut pitsaasumik inissisimaffillit. Uumassusilinnik illersuinerup pijuartussamillu atuinerup akornanni pitsaasumik oqimaaqatigiissitsinissaq qulakkeerneqarsimassasoq.

Ineriartornerup takutippaa ingerlaatsit pitsaanngitsumut saakkiartortut pitsaaliuinikkut eqqortunik suliniutit aallartinneqarnerisigut iluarsineqarsinnaasut. Nunalerinermi orpippassualerinermilu allatigullu nunaminertanik atuinermi avatangiisitigut anguniakkat avatangiisitigullu eqqarsaatigisassat anguniarlugit ilungersuuteqarnerunissaq pingaaruteqarpoq. Sumiiffiit uumasqarfiusut agguarneqartarnerat unamminartuuvoq annertusiartuinnaartoq, minnerunngitsumik uumassusillit sannaatigut atortunik paarlaatseqatigiittarnissamut aporfissatut.

Uumassusilinnik sullissinerit, naliliineq tamakku naleqassusiinik takussaasunngortitsinissamut qitiutinneqartariaqarput, pijuartitsilluni atuinissamut aamma ilapittuutaasinnaasut. Tamatumunnga uiggiullugu pinngortitamik iluarsartuusseqqinneq uumassusilinnik sullissinerup pilerseqqinneqarnissaanut

kinguneqarsinnaavoq, assersuutigalugu sumiiffikkaani narsani masarluusuni. Nunat Avannarliit peqatigiillutik avatangiisit pillugit isumaqatigiissutitut kiisalu nunat tamat akornanni suleqatigiinnernut allanut siunnersuuteqarlutik pitsaasunillu maligassiullutik suliniuteqarnermikkut peqataasinnaapput.

Nunat Avannarliit qaqqaqarfiini Issittumilu pinngortitami assigiinngiaartut amerlassusii innarliasuupput. Silaannarmi allanngoriartornerit pinngortitami suussutsinut assigiinngitsunut annertuumik sunniuteqarput, soorlu issittumi nuna qeriinnartoq – tamanna nunap qeriinnartup aakkiartuinnaarnissaanut aarlerinartorsiornernerumik kinguneqartussaq. Uumasusillit takornartat takkussuuttut Nunani Avannarlerni uumassusillit assigiinngiaartut amerlassusiinut annertuumik navianartorsiortitsisuupput, minnerunngitsumik silaannaap allanngoriartorneranut akuleriissinnerani.

CBD’p ataani anguniakkat piviusunngortinnissaannut Nunat Avannarliit suleqatigiikkusupput, taamaallilluni EU’p uumassusillit assigiinngiaarnerat pillugu ukioq 2020-p tungaanut periusissaat

nunanut avannarlernut pitsaasumik tulluussarneqarsinnaassalluni. Tamatuma saniatigut Ramsar-imi, nunarsuarmi eriaqisassani aamma nunap qaavanut isumaqatigiissutit piviusunngortinnissaannut ineriartortinnissaannullu Nunat Avannarliit qanimut suleqatigiipput. Nunat immikkoortuini pilersaarutit peqataassutaapput pingaarutillit, isumaqatigiissutillu ataanni suliaqarfisigut suliaqarnermi pitsaasumik assersuutissatut atuullutik.

#### ▼ Pingaarnersiulluni tulleriaarinerit:

- Uumassusillit assigiinngiiaarlutik amerlassusiisa naleqassusii kiisalu nunani ataasiakkaani sumiiffikkaanilu uumassusilinnik sullissinerit nunamit aallaavillit paasinarsarnissaannut takussaalernissaannullu peqataaneq kiisalu nunat tamat suleriaasiinut EU-mullu siunnersuisarneq, tamakkununga ilanngullugit *TEEB*-mik nassuiaatit malitseqartinnissaat.
- Sunniutitigut sakkunik ineriartortitseqqinneq, uumassusillit assigiinngiiaarlutik amerlassusiinik atatitsiinnarnissamut kiisalu pijuartussamik atuinnissamut kaammattuutaasinnaasut.
- Pinngortitamik illersuinissamut sammisaqarfiit pillugit suleqatigiinnerunissamik aamma qaammasaanermik inerisaanermik suliniuteqarneq, kiisalu sammisat pinngortitamit aallaavillit aamma pinngortitaqarfillu akornanni, uumassusillit assigiinngiiaarlutik amerlassusiinik atatitsiinnarnissamut ineriartortitsinermut ilapittuutaasussat.
- Uumasut takornartat ajoqutaasullu siammarnissaasa killilersimaartinnissaannut suleqatigiinnerup malitseqartillugu ingerlateqqinneqarnissaa.
- Uumassusilinnik ajoqusiinerit pilerseqqineqarsinnaanissaannut paasissutissanik paarlaatseqatigiittarnissaq suleqatigiinnerlu.

## 3.2 Sunngiffimmi sukisaarsarneq, nunap qaava aamma kulturikkut avatangiisit

### ● Anguniakkat:

Nunap qaavani, kulturikkut illoqarfitsigullu avatangiisit nunat avannarliit innuttaasa atugarissaarnerannut, ilorrisimaarnerannut sunngiffimmilu sukisaarsaartarnerannut isumalluutitigut pisuussutaassapput.

Pinngortitaqarfinnut, kulturikkut avatangiisinut illoqarfillu qanittuini sunngiffimmi sukisaarsaartarfinnut ornigussinnaaneq nunani avannarlerni inuiaqatigiinni inuit peqqissusiinut atugarissaarnerinullu pingaaruteqarput.

Sunngiffimmi sukisaarsarneq pinngortitamik kulturikkullu sammisatigut nuannersunik misigisaqartarneq aammattaaq avatangiisinik eqqumaffiginninnermut annertusaataapput, taamallu pinngortitamik kulturikkullu pisuussutit piujuartussamik aqunneqarnissaannut paasinninnerunissamik annertusaataallutik. Taamaakkaluartoq sunngiffimmi sukisaarsaarniartarneq sannatigut aporfissanit killilersimaarneqartarpoq, taamallu kikkut tamarmik orniguffigisinnaasaannik killilersimaartitsiniarsarineqartarluni.



Kaammattuutit suliniutit nutaat pisariaqartinneqarput, amerlanerit sunngiffimmi sukisaarsaarnissamut nuannersumik periarfissanik atuisinnaalissappata.

Nunat Avannarliit pinngortitakkut kulturikkullu kingornussaak kinguaariit maanna inuusut siunissamilu tulliuttussat inuulluafissaattut iluaqutissaattullu aqunneqassapput. Nunat Avannarliit nunarsuup immikkoortuatut Nunarsuarmik Eriagisassat pillugit Isumaqatigiissutit aamma Europami nunap qaavaa pillugu Isumaqatigiissutit piviusunngortinnissaannut suleqatigiissapput, pinngortitaq kulturikkullu sammisassat qitiutillugit.

Nunap qaava, kulturikkut avatangiisit sunngiffimmilu sukisaarsaartarneq

nunani avannarlerni nunani  
innuttaasunut isumalluutitigut  
pisuussutitut akuerissallugit  
pingaaruteqarpoq. Nunani avannarlerni  
nunat ataatsimoorlutik nunap qaava,  
kulturikkut avatangiisit illoqarfinnilu  
avatangiisit pingaaruteqassusiat  
suleqatigiissutigissavaat  
misilittakkaminnullu  
paarlaatseqatigiittassallutik, ilaatigut  
pisuussutitigut isumalluutitut  
sunniutitut, silaannarmut aammalu  
atugarissaarnermut pingaaruteqarnerat.

#### ▼ Pingaarnersiulluni tulleriaarinerit:

- Sunngiffimmi sukisaarsaartarnerup  
peqqissutsimut pitsanngorsaatitut,  
inuunerissaarnermik pilersitsiffiusutut  
kiisalu qanittorisami avatangiisini  
imaluunniit pinngortitami  
avatangiisinut iluaqutaasumik  
sammisaqarfissatut siuarsarnissaa  
nukittorsarnissaalu.
- Pinngortitakkut kulturikkullu  
kingornussarsiat tunngavigalugit  
naleqartunik pilersitsinermut  
peqataanissaq.
- Uumasoqatigiinni sullissinermi  
sulinermi kulturikkut avatangiisit  
pingaaruteqassusiisa  
takussaasunnortinnissaat.





### 3.3 Uumassusillit amerlassusii silaannarmilu allanngoriartornerit

#### ● Anguniakkat:

Silaannaq pillugu FN'ip isumaqatigiissutaa Uumassusillit amerlassusii pillugit Isumaqatigiissutip ataani anguniakkat eqquutsinnissaannut ilapittuutaasarput killormoortuanillu.

Uumassusillit amerlassusii pillugit Isumaqatigiissutip (CBD) aalajangersarpaa, uumassusillit amerlassusii silaannarlu pillugit sulinerup anguniakkat immikkoortut qanoq tapersorsorneqarsinnaasut. Ukioq 2020 nallertinnagu nunat uumassusilinnut patajaannerusumik qulakkeerinninnissamut qanoq anguniagaqassanersut nunat Nagoya-mi isumaqatigiissuteqarput, ilaatigut kulstoffinik toqqorsivinnut naammassinninnerunissamut ilapittuutaasinnaasunik. Tamanna uumassusilinnik periuseqarnerup atatiinnarneratigut nutarsaanerlu aqqutigalugit anguneqassaaq, silaannarmi allanngoriartornernik killilersuinermut, silaannarmillu tulluussaanerup nukittorsarneqarneranut paneriartornerullu unitsinnissaanut ilapittuutaasussat.

Silaannaq uumassutsillu amerlassusiinik CBD-mi akuerinninnernut ilaapput uumassusilinnik periuseqarneq silaannaap allanngoriartorneranut pitsaaliuinissamut kiisalu tulluussaaneq aqqutigalugu

silaannaap allanngoriartornerani sunniutit minnerpaaffilernissaannut iluaqutaasussat. Silaannaap aamma uumassusilinni amerlassusiisa akornanni ataqatigiissutsinut attuumassuteqartunut unamminartut nalilersornissaannut Nunat Avannarliit nunarsuup immikkoortuani maligassiuillutik siuttuussapput, silaannaq pillugu suliniutit sunniutini ataqatigiissaarutaasut suussusersisarnerisigut piviusunngortittarnerisigullu. Pinngortitaq pillugu isumaqatigiissutit allat silaannaq pillugu isumaqatigiissummut aamma CBD-mut erseqqissumik ataqatigiissutsit, assersuutigalugu isumaqatigiissut Ramsari, tamatumunnga atatilugu aammattaaq nalilersorneqartassapput.

#### ▼ Pingaarnersiulluni tulleriiaarinerit:

- Silaannaq pillugu FN'ip isumaqatigiissutaata aamma uumassusillit amerlassusii pillugit isumaqatigiissutip akornanni ataqatigiissutsit nukittorsarnissaat.
- Silaannaap allanngoriartorneranik pitsaaliuinermik sunniuteqarneranillu suliami pinngortitaq pillugu isumaqatigiissutip iluaqutaanissaanut ineriisaaneq.
- Uumassuseqarnerup atuunnera pillugu ilisimasat nukittorsarnissaat, soorlu kissakkiartorneranik silaannaallu allanngoriartorneranik killilersimaartitsiniarluni kulstoffinut toqqorsiviit.

## 3.4 Imartani avatangiisit

### ● Anguniakkat:

Nunat Avannarliit imartaat avatangiisitigut pitsaasumik inissisimassapput, uumassuseqartunik tunngaveqartumik aqutsineq tunngavigalugu. Imartat pisuussutitigut isumalluutini sunniuteqartumik piujuartitsinerlu tunngavigalugit atorneqassapput.

Imartat uumassuseqarneri inuiaqatigiinni inuunerlut atugarissaarnermullu annertuumik pingaaruteqarput, unamminartortaali assigiinngisitaarlutik. Østersøen-imi imartaq allanngoriartornernit kiisalu uuliamik assartuinerlik annertusiartuinnartumit ajutoornissamut aarlerinaatertalimmik sunnerneqaqqaqvoq. Imartat avannaatungaata kitaatungaallu killeqartumik attaveqatigiiffeqarput kiisalu silap pissusii peqqarniitsut, umiarsuarnik angallannerup annertusinissaanut uuliasiornermillu ingerlataqarnermut atatillugu annertuunik unamminartoqarpoq, tamakku tamarmik uuliamik maangaannartitsinissanut annertuunillu ajutoornissamut aarlerinaaterujussuarnik nassataqartut. Upalungaarsimanerup tulluussarneqarnissaa pisariaqartinneqarpoq. Tamatumunnga atatillugu Københavnimi isumaqatigiissut pingaaruteqarpoq, tassani pineqarluni imartani uuliamik akuutissanilluunniit

allanik ajoqusiisinnaasunik peqquteqartumik mingutsitsisoqarnerani akiuinissaq pillugu isumaqatigiissut kiisalu Issittumi Siunnersuisooqatigiinnit nunat tamat isumaqatigiissutaat. Imartani uumasut takornartat amerliartuinnarneri, imartani angallannerunernit silaannaallu allanngoriartorneranit peqquteqartut, aammattaaq imartat avatangiisiini uumassuseqartut oqimaaqatigiissaarnissaannut aarlerinartorsiortitsipput.

Imartanik atuinerlut atatillugu unamminartut peqqutissaqartitsipput ataatsimoortumik uumassusilinnillu tunngaveqartumik aqutsisoqassasoq, suliaqarfiit pingaarnerit pilersaarusiorderannik tunngaveqartumik. Imartani uumassusilinni suliaqarnermi naleqartitsineq kiisalu imartani sumiiffinnut pilersaarusiorderit imartani pisuussutitigut siunissamut ungasinnerusumut piujuartitsinissamillu aqutsinissaq kiisalu uumassusillit amerlassusiinik atatitsiinnarnissaq qulakkeerniarlugu sakkussaapput pingaaruteqartut. Imartani sumiiffinnut pilersaarutitut uumassusilinnik tunngaveqartumik imartanik aqutsinissamut sakkussatut misilittakkanik paarlaatseqatigiittarnissaq ataatsimoortumillu tunngavissanik inerisaanissaq pillugu nunat avannarliit suleqatigiinnissaat kissaatiginarpoq. Uumassuseqartut assigiinngitsut amerlassusii isumaginissaannut tunngavissanik pilersitsinissaq pisariaqarpoq, sumiiffiit innarliasut taamaattut illersorneqarnissaannik pilersitsineq aqqutigalugu. Taamattaaq sunniutit katersuuttut kiisalu innuttaasut sunniuteqarnerisa nalorninartut allanngoriartornerannik



nalilersuinissaq pisariaqartinneqarpoq, soorlu ingasattumik naggorissaavallaarneq, avatangiisinut toqunartut, silaannaap allanngoriartornera kiisalu imartanik mingutsitsinerit.

Imartani' seernartunik' (*svovlinit aamma kvælstoffinit aallaaveqartunit*) akoqalersitsineq annertuumik ajornartorsiutaavoq, sumiiffikkaani aammalu nunarsuaq tamakkerlugu. Imartat 'seernartunngornerisa' annertussusii, aallaavii kiisalu imartani avatangiisinut sunniutaat pillugit ilisimasagut amigaateqarput. Taamaammat sunniuteqartitsissutit allanngoriartornerini annikillisaanernut iluaqutaasinnaasut pillugit ilisimasaqarnerulernissaq pisariaqarpoq.

Nunani Avannarlerni nunat EU-mut ilaasortaasut EU'p imartanut periusissat pillugit peqqussut malillugu ukioq 2015 nallertinnagu imartaminnut imartatigut periusissanik ataatsimoortunik suliarinnittussaapput, ukioq 2020 nallertinnagu avatangiisitigut pitsaasumik inissimalernissaq anguniarlugu. Tamatumunnga ilutigitillugu Norge nammineq imartaminut aqutsinissamut ataatsimoortumik inerisaanissamut suliaqangaatsialereersimavoq. Aqutsinissamut pilersaarutit taakku ataatsimut isigalugit peqqussut malillugu imartanut periusissanut tulluulluarput. Islandi nunat tamat nunarsuullu immikkoortuani suleqatigiinnermut atatillugu imartaminik illersuinissaq pillugu sulissuteqarpoq.

Nunarsuup immikkoortuani imartani avatangiisit pillugit isumaqatigiissutit OSPAR aamma HELCOM imartani uumassusilinnik tunngaveqarluni aqutsinissamut suleqatigiissutissatut aallaaviussapput, kiisalu EU’p imartani periusissat pillugit peqqussutaannik piviusunngortitsinissamut iluaqutaassallutik. Taamaammat inuussutissani akuutissanik Østersøen-imut ’kuutsitsinerup’ annikillisinneqarnissaa suli pingaaruteqarpoq, tamatumanilu *Baltic Sea Action Plan*, aamma NEFCO’p suliniutai iluaqutaassapput.

Imeq pillugu EU’p sinaakkutissatut peqqussutaanut tulluuttumik nunani avannarlerni nunat sinerissami imarmut aammalumi imermut tarajoqanngitsumut imernik aqutsinissamut pilersaarutini suliaqarput.

#### ▼ Pingaarnersuilluni tulleriaarinerit:

- Nunarsuup immikkoortuani ataqatigiissaarneqartumik, suliaqarfiit akimorlugit aamma uumassusilinnik tunngaveqartut qallattorlugit imartaniq immamilu avatangiisinik aqutsinermik tapersersuilluni suliaqarnissaq, tamakkununga ilaalluni sunniuteqaatit sumiiffikkaanut tunngaveqartut.
- Avatangiisinik ajoqusiinissamut aarlerinaatit annikillisarinnissat, uumasut takornartat akulerunnissat siammartinneqarnissaallu pingitsoortinniarlugit nunat tamat suleqatigiinnerat aqqutigalugu.
- Imartani uumassusilinnik sammisaqarnerup naleqartinneqarnerani ineriartortitsinermi sulianik nukittorsaanissaq.
- Imartani ’seernartunik’ akulerutsitsinerit annikillisarinnissat siunertaralugu peqqutaasunik sunniutinillu ilisimasat pitsanngorsarnissat.
- Inuussutissani akuutissanik (*syrenit aallaavillit, savimerngit syre-llu kinngarninik akoqartut*) Østersøen-imut kuutsitsisarnerup annikillisarinnisaanut *Baltic Sea Action Plan* aamma NEFCO’p suliaannik tapersersuinissaq.

## 3.5 Immamik mingutsitsineq

### ● Anguniakkat:

Immamak mingutsitsinerup  
uumasoqatigiinnut uumassusilinnilu  
pisuussutitut sunniutit pillugit nunat  
ilisimasani inerisaasimassapput  
pitsanngorsaallutillu

Imartat nunarsuarmi kulstoffinik  
kaaviaartitsinermi kulstoffit dioxin-  
inik akuneqarnermikkut sassaalliivittut  
atuupput. Taamaalluni silaannaap  
kulstoffit silaannaanik akoqarnera  
aammalu nunarsuarmi kissakkiartorneq  
killilersimaneqassaaq. Kulstoffit  
silaannaanik akoqalernerulerneq  
imarmik 'seernartoqalersitsisarpoq',  
immallu kemiskimik uumassusilinnillu  
ingerlaasia taamaalluni allanngussalluni.  
Uumassusillit kalkeqartut  
kalketalimmik saaneqalernissartik  
ajornartorsiutigilissavaat. Imeq nillertoq  
kulstoffit silaannaanik imermut kissartumut  
naleqqiulluni milluaanerusarpoq,  
taamaammallu naatsorsuutigineqassaaq  
imartani nillertuni seernartoqalernerata  
kingunerisai annertunerussaq. Siunissaq  
ungasinnerusooq eqqarsaatigalugu  
naatsorsuutigineqarpoq, sannakkut  
allannguutit immami nerisareqatigiinni  
pissasut.

Immamak seernartoqalersitsineq  
immami uumasoqatigiinnut annertuumik  
siooranartoqartitsivoq. Tamanna

nunarsuaq tamakkerlugu nunarsuullu ilaanni  
ilisimatusarfigineqarpoq, ilaatigut Issittumi  
Siunnersuisooqatigiinni. Uumassusillit  
akiuussinnaanerisa sunniutaat kiisalu  
immap seernartoqalernerani inuiaqatigiit  
anigaasarsiornerannut kingunissaat  
pillugit ilisimasaqarnerulernissaq  
pisariaqartinneqarpoq.

*Uumassusillit akiuussinnaanerisa  
sunniutaat kiisalu immap  
seernartoqalernerani inuiaqatigiit  
anigaasarsiornerannut kingunissaat  
pillugit ilisimasaqarnerulernissaq  
pisariaqartinneqarpoq.*

### ▼ Pingaarnersiulluni tulleriiarinerit:

- Immap seernartoqalernerani  
immami avatangiisinut sunniutit  
pillugit ilisimasaqarnerulernissaq,  
nerisareqatigiit sannaat, atuuffii  
uumasunullu pingaarnernut sunniutit.
- Immap seernartoqalerneranut  
kingunerisassanik  
misissueqqissaarinissanut  
najoqqutassanik najoqqutassatullu  
sakkussanik ineriartortitseqataanissaq.
- Immap mingutsinneqarneranit  
inuiaqatigiit anigaasarsiornerinut  
kingunerisassaat pillugit misissuinerit  
ineriartortinnissaasa siuarsarnissaat.





## 4. AKUUTISSAT PEQQISSUTSIMUT AVATANGIISINULLU NAVIANAATILLIT

### ● Anguniakkat:

Tunisassiani akuutissat peqqisutsimut avatangiisinullu pitsaanngitsumik sunniuteqartut, aniatitsinerit eqqakkallu minnerpaaffinngortinneqassapput.

Kemikalianik pitsaanngitsumik nalaanneqarneq avatangiisinik peqqissutsimillu ajoqusiisnaapput. Akuutissat nerisareqatigiit aqutigalugit katersuussinnaapput peqqissutsimillu ajoqusiillutik.

Akuutissat ulorianaatillit piginnaasaat pillugit, avatangiisini pigineqarneri pillugit aniatitsinermullu aallaaviit pillugit ilisimasat annertusarnissaat unammillernartorujussuvoq. Akuutissat tunisassiornermeersut, tunisassianeersut peqqissutsimut avatangiisinullu navianaatillit aniatinneqarneri eqqakkanillu passussineq killilersimaartariaqarput. Tamakku saniatigut mingutsitsinerit ungasissumut ingerlasartut akuutissallu avatangiisinut navianaatillit immami nerisareqatigiinnut katersuuttarneri inuit peqqissusiinut ajornartorsiutaapput.

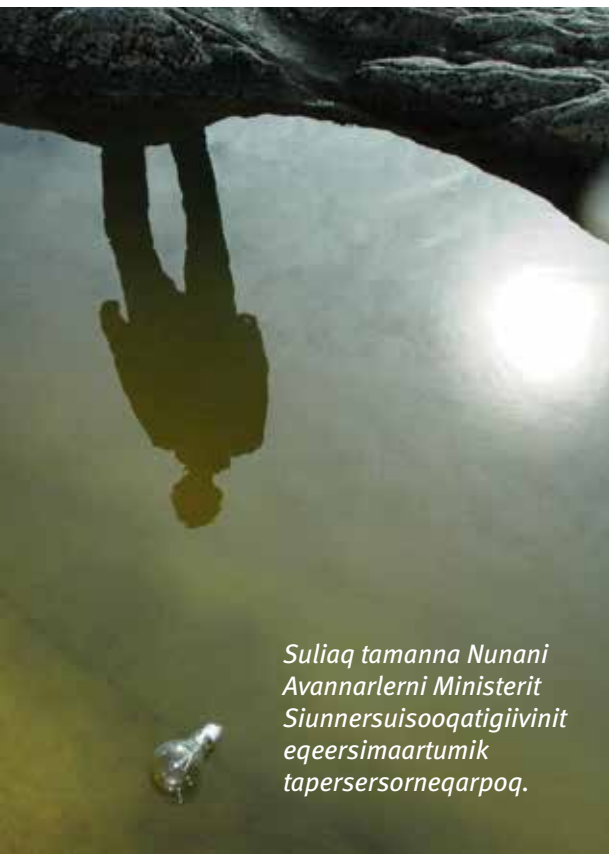
Akuutissat kemiskiusut amerlasuut eqqarsaatigalugit akuutissat tamakku inuit peqqissusiinut avatangiisinullu qanoq navianartiginersut pillugit ilisimasat naammattut amigaatigineqarput. Ilisimasat

tamakku annertusarnissat pisariaqarpoq, pingaartumik akuutissat akui mikisuararsuit, akuutissat taarserneqarsinnaasut, akuutissat kinguaassiorsinnaanermi sannanut ajoqutaasut kiisalu kemikaliat arlallit navianaatilimmik sunniutaat tamakkerlugit – akuleriissumik sunniuteqartitsisartunik taaneqartartut. EU’p peqqussutaata REACH’ip sammisani tamakkunani ilisimasat pissarsiarineqarnissaannut piumasaqaatinik qaffassaavoq. Tamakku malitseqartissagaanni kemikaliallu pillugit piumasaqaatit allat malitseqartissagaanni nakkutillineq pillugu suleqatigiinnissaq pisariaqarpoq. Nunat avannarliit suleqatigiinnerat taamattaaq kemikaliat pillugit ilisimasanik pissarsisarnissamut pitsaaneruseqarpoq periarfissiisaaq. Nunani Avannarlerni avatangiisini, atuisartuni inuussutissarsiornermilu suliaqarfinni kattuffiit akornanni suleqatigiinnissaq pingaaruteqarpoq. Kemikaliat pillugit Nunat Avannarliit suleqatigiinnerat kemikaliat peqqissutsimut avatangiisinullu navianaatillit EU/EØS’ip kemikaliat pillugit maleruagassaanni, ilaatigut REACH’imi, uumassusilinnik naanernik naasunillu illersuinissaq pillugu peqqussummi kiisalu nunarsuup immikkoortuini nunarsuarlu tamakkerlugu isumaqatigiissutit naleqqussarneqarnissaannut

*Akuutissat avatangiisinut toqunartullit sunniutaat Issittumi annertupput, sammisamilu tassani ilisimatusarnikkut pilersaarusiornikkullu suliat annertuut Issittumi Siunnersuisooqatigiinni ingerlanneqarlutik.*

ilanngunneqassapput. Nunarsuaq tamakkerlugu kemikaliat pillugit suleqatigiinnermi nunani avannarlerni nunat misilittagaat peqataanerallu, kemikaliat pillugit isumaqatigiissutit atuutereersut ineriartorteqqinneranni, FN'ip nunarsuaq tamaat kemikaliat pillugit periusissaanni (SAICM) aamma

nunarsuaq tamakkerlugu kviksølv pillugu isumaqatigiissutit inerisarnerannut pitsaasumik tunngaviliisuupput. Tamakku saniatigut nunani avannarlerni nunat nunarsuaq tamakkerlugu pitsaannerusumik aqutsinissamut pilersitseqataasariaqarput, akuutissat isumaqatigiissutini tamakkunani ilaatinneqanngitsut naleqqussarneqarnissaat siunertaralugu.



*Suliaq tamanna Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivinit eqeersimaartumik tapersersorneqarpoq.*

Akuutissat avatangiisinut navianaatillit pillugit Issittumi ilisimasat Issittumi Siunnersuisooqatigiinnilu suleqatigiinneq periusissaapput pingaaruteqartut. Akuutissat avatangiisinut toqunartullit sunniutaat Issittumi annertupput, sammisamilu tassani ilisimatusarnikkut pilersaarusiornikkullu suliat annertuut Issittumi Siunnersuisooqatigiinni ingerlanneqarlutik. Suliaq tamanna Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivinit eqeersimaartumik tapersersorneqarpoq. Pinngortitaq tunngavigalugu inuiaqatigiit piujuartussamik ineriartortinneqarnerat qulakkeerniarlugu, inuussutissarsiornermik ingerlataqartut akuutissat navianaatillit taarserneqarnissaannut suliniutaat annertusarniarlugit aammattaaq suliniartoqarpoq. Tamatumunnga ilanngunneqassapput taarsiutissanut pisariaqartitsinermi paasinninnerunissaq, tamakkununga ilanngullugit akuutissat taarsiunneqarsinnaasut allat piginnaasaat, taarsiussilluni allatut tunisassioriaatsit kiisalu avatangiisinut teknologii.

## ▼ Pingaarnersiuilluni tulleriiaarinerit:

- Akuutissanik navianaatilinnik, soorlu kviksølv aamma avatangiisinut toqunartullit kemikaliat *POP*-it, killeqarfiit akimorlugit aniatinneqartartut pitsaaliorniarnissaat annikillisarniarnissaallu Issittumi Siunnersuisooqatigiit suleqatigalugit ingerlanneqassaaq.
- Avatangiisini kemikaliat nutaat peqqissutsimut avatangiisinullu navianaatillit suussusersinissaat, aaqqissuussamik imaanik misissuinikkut pilersaarusiorneq aqputigalugu, ilaatigut sumiiffinni avannarliusuni aammalu Issittumi.
- Kviksølvimik atuinerup annikillisinneqarnissaa pillugu nunarsuaq tamakkerlugu isumaqatigiissutit inaarsarnissaannut, atuutsilernissaannut malitseqartinnissaannullu peqataanissaq.
- Kemikalianik eqqakkanillu sammisaqarnermi isumaqatigiissutit ineriartorteqqinnissaat, akuutissallu isumaqatigiissutini atuutereersuni ilaatinneqanngitsut naleqqussarneqarnissaat siunertaralugu nunarsuaq tamakkerlugu pitsaannerusumik aqutsinermik pilersitsinissamut peqataanissaq.
- EU/EØS'ip kemikaliat pillugit maleruagassaannik ineriartortitsinissamut atuutsilernissaannullu suleqatigiinnissamut sunniuteqarfigineqarnissaat, tamakkununga ilaallutik REACH, immikkoortiterineq aamma ilisarnaasersuineq (CLP), uumassusilinnut toqunartut aamma naanernik naasunillu illersuinissamut atortut, kiisalu nakkutilliinikkut suliat.
- Akuutissat kinguaassiorsinnaanermi sannaanut ajoqutaasut pillugit EU-mi aamma OECD-mi suliaqarnerit sunniuteqarfigineqarnissaat.
- Stoffit akuinik mikisuararsuarnik atuisarnermi aarlerinaatinut atatillugu illersuinerup pitsanngorsarnissaanut peqataanissaq.
- Stoffinik navianaatilinnik atuinerup navianaateqartumillu sunniuteqarneri pillugit ilisimasat inerisarnissaat siammartinneqarnissaallu, kiisalu tunisassiornermi nioqputissanilu akuutissat navianaatillit pillugit paasissutissiissusiinerunermut iluaqutaasumik malittarisassanik suliniuteqarnissaq.
- Kemikaliat aarlerinartuunerinik naliliinermi sunniutit ataatsimoortut nalilersorneqartarnissaannut suliniuteqarnissaq.
- Nunat Avannarliit imartaanni stoffit avatangiisinut navianaatillit suussusersillugit nassuiaaffiginissaannut nassuiaatit nalunaarsorneqartarnissaasa ingerlateqqittarnissaat.
- Nunat tamat assigiisaartumik misissueriaaseqarnissaat pillugu ineriartortitsinermut peqataanissaq.



# PIVIUSUNNGORTITSINEQ AAMMA AKISUSSAAFFIIT

Nunani Avannarlerni avatangiisinut ministerit (MR-M) nunani avannarlerni avatangiisit pillugit suleqatigiinnermi politikkikkut pingaarnertut akisussaasuupput. MR-M'it ataanni Avatangiisinut Atorfilittat Komiteeqarput (EK-M), Avatangiisit pillugit Pilersaarutit piviusunngortinneqarnissaannut akisussaasuusut. Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivi allattoqarfiata (NMRS) nunap siulittaasuunermik tigummisaqartup nunallu allat akornanni suleqatigiinnerat ataqatigiissaarpai, taakkununga ilanngullugit Savalimmiut, Kalaallit Nunaat aamma Åland.

Nunat Avannarliit avatangiisit pillugit suleqatigiinnerat nunani avannarlerni nunat akornanni pitsaasumik attaveqaqatigiinnikkut tunngaveqarpoq, tassalu immikkut ilisimasaqarnikkut, ingerlatsinermi oqartussat akornanni, avatangiisitigut ilisimatusarfiit inuussutissarsiornermillu ingerlataqartut kiisalu politikkikkut suliat.

Avatangiisit pillugit iliiusissatut pilersaarutit piviusunngortinneqartarnerat suleqatigiissitat pilersaarutaat aqqutiginerullugit pisarpoq, misissueqqissaarinerit nassuiaanerillu aqqutigalugit, isumasioqatigiinnikkut isummanillu paarlaatseqatigiinnikkut, nunani avannarlerni immikkut ilisimasalinnit ikiorneqartarlutik. Pilersaarutini nunat ikinnerpaamik

pingasut peqataasarnissaat piumasaqaataavoq, suleqatigiinnerlu naleqarnerusunik nunanullu avannarlernut iluaqutaasunik kinguneqartussaallutik.

Avatangiisitigut suleqatigiissitani ataasiakkaani immikkut ilisimasallit nunamik isumaat sinnerlugu ilaasortaapput. Suleqatigiissitat tamarmik immikkut ataatsimik ataqatigiissaarisooqarlutillu ataatsimik aqutsisoqarput, nunani avannarlerni nunat avatangiisinut oqartussaanni ingerlatsinikkut suliaqarfinni inissisimasuullutik. Pilersaarutininik suliaqarnermi angusat eqqarsaatigalugit suleqatigiissitat siunertaqartumik attaveqaqatigiinnissap takussaasuunissallu isumaginissaat akisussaaffigaat.

Suleqatigiissitat suliaqarfiit akimorlugit suleqatigiittarput, sammisaqarfinni allani avatangiisitigut eqqarsaatigisassanik piviusunngortitsinissamut siuarsaataasunik, taamaallilluni periusissatigut ataqatigiissaarinerimik, Nunanut Avannarlernut iluaqutaasussanik naleqarnerulertitsinermillu angusaqarfiussallutik.

Aningaasarsiornermi missingiinerit allanngornerini avatangiisit pillugit iliiusissatut pilersaarutit piviusunngortinneqarsinnaanerit sunnerneqarsinnaapput. Avatangiisit pillugit iliiusissatut pilersaarutit nalilersortarneri ukiut pingasut qaangiunnerini pisarpoq, naleqqussaasoqassappallu tamanna eqqarsaatigalugu isumagineqassalluni.

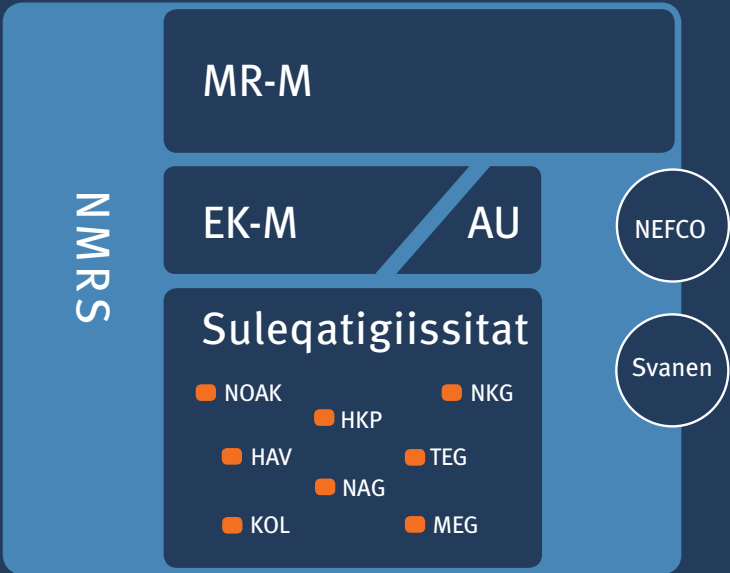
n o r d e r



# NAALISAKKANUT NASSUIAATIT

|        |                                                                                                                 |
|--------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| BAT    | Teknikki pissarsiarineqarsinnaasoq pitsaanerpaaq                                                                |
| CBD    | Uumassusillit amerlassusii pillugit Isumaqatigiissut                                                            |
| CLP    | Imarisanik akuleriinnillu Immikkoortitsineq, nalunaaqutsersuineq poortuinerlu                                   |
| CSR    | Ataatsimoortumik Inuiaqatigiinnut Akisussaaneq                                                                  |
| EcoAP  | Avatangiisi suliaqarnissamut pilersaarut                                                                        |
| ETAP   | Avatangiisitigut teknikkikkut suliaqarnissamut Pilersaarut                                                      |
| EU/EØS | EU-mi/Europamiut aningaasarsiornikkut Suleqatigiinnerat                                                         |
| FN     | Naalagaaffiit Peqatigiit                                                                                        |
| HAV    | Imartanut suleqatigiissitat (MR-M)                                                                              |
| HELCOM | Helsinkiimi Ataatsimiititaliaq                                                                                  |
| HKP    | Piujuartussamik atuinnermut tunisassiornermullu suleqatigiissitat (MR-M)                                        |
| ICAO   | Nunat tamat inuinnarnik timmisartuussinermi kattuffiat                                                          |
| IED    | Suliffissuaqarnermi aniatitsinissanut ilitersuut                                                                |
| IMO    | Imarsiornermi nunarsuarmioqatigiit Kattuffiat                                                                   |
| KoL    | Silaannarmut silaannartanullu suleqatigiissitat (MR-M)                                                          |
| LRTAP  | Silaannarmi mingutsitsinerit ungasissumut Ingerlasartut                                                         |
| MEG    | Avatangiisinut aningaasarsiornermullu suleqatigiissitat (MR-M)                                                  |
| NAG    | Nunani Avannarlerni eqqagassanut suleqatigiissitat (MR-M)                                                       |
| NEFCO  | Nunat Avannarliit avatangiisitigut aningaasaliisarnermi Suleqatigiissitaat                                      |
| NIB    | Nunani Avannarlerni aningaasalersuinermi Aningaaserivik                                                         |
| NKG    | Nunani Avannarlerni akuutissanut kemikalianut suleqatigiissitat (MR-M)                                          |
| NOAK   | Nunarsuaq tamakkerlugu silaannaq pillugu isumaqatigiinniartarnernut Nunat Avannarliit suleqatigiissitaat (MR-M) |
| OECD   | Aningaasarsiornermi Suleqatigiinnermut Ineriartortitsinermullu Kattuffik                                        |
| OSPAR  | Oslo-mi Paris-imilu Isumaqatigiissut                                                                            |
| POPs   | Uumassusilinnut ataavartumik mingutsitsisut                                                                     |
| RAMSAR | Masarloqarfiit pillugit nunarsuarmut pingaarutillit pillugit Isumaqatigiissut, pingaartumik timmiaqarfiit       |
| REACH  | Kemikalianik nalunaarsuineq, nalilersuineq, akuersineq killiliinerlu                                            |
| SAICM  | Nunarsuaq tamakkerlugu kemikalianik Aqutsinissamut Periusissaq                                                  |
| SWIPA  | Issittumi Aput, Imaq, Siku aamma nuna qeriinnartog                                                              |
| TEEB   | Uumassuseqartunut uumasullu assigiinngiaarnerannut aningaasaateqarfik                                           |
| TEG    | Nunarsuarmioqatigiinni uumassusilinnut suleqatigiissitat (MR-M)                                                 |
| UNEP   | Nunat Peqatigiit avatangiisinut pilersaarutaat                                                                  |
| WHO    | Nunarsuarmi peqqissutsimut kattuffik                                                                            |
| MR-M   | Nunani Avannarlerni Avatangiisinut Ministerrådi                                                                 |
| EK-M   | Avatangiisinut atorfilittat komitiit                                                                            |
| AU     | Avatangiisinut atorfilittat komitiata ataani suleqatigiissitat                                                  |

# AAQQISSUUSSINIKKUT NASSUIAAT



|        |                                                                                                                 |
|--------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| AU     | Avatangiisinut atorfilittat komitiiata ataani suleqatigiissitat                                                 |
| EK-M   | Avatangiisinut atorfilittat komitiiat                                                                           |
| HAV    | Imartanut suleqatigiissitat (MR-M)                                                                              |
| HKP    | Piujuartussamik atuinnermut tunisassiornermullu suleqatigiissitat (MR-M)                                        |
| KoL    | Silaannarmut silaannartanullu suleqatigiissitat (MR-M)                                                          |
| MEG    | Avatangiisinut aningaasarsiornermullu suleqatigiissitat (MR-M)                                                  |
| MR-M   | Nunani Avannarlerni Avatangiisinut Ministerrådi                                                                 |
| NAG    | Nunani Avannarlerni eqqagassanut suleqatigiissitat (MR-M)                                                       |
| NEFCO  | Nunat Avannarliit avatangiisitigut aningaasaliisarnermi Suleqatigiissitaat                                      |
| NKG    | Nunani Avannarlerni akuutissanut kemikalianut suleqatigiissitat (MR-M)                                          |
| NMRS   | Nunat Avannarliit ministerit siunnersuisooqatigiivisa allattoqarfiat                                            |
| NOAK   | Nunarsuaq tamakkerlugu silaannaq pillugu isumaqatigiinniartarnernut Nunat Avannarliit suleqatigiissitaat (MR-M) |
| Svanen | Nunat Avannarliit avatangiisinut pisortatigoortumik ilisarnaataat                                               |
| TEG    | Nunarsuarmioqatigiinni uumassusilinnut suleqatigiissitat (MR-M)                                                 |



norden

Nordisk ministerråd

Ved Stranden 18  
DK-1061 København K  
[www.norden.org](http://www.norden.org)

### **Nunat Avannarliit avatangiisini iliuusissatut pilersaarutaat 2013–2018**

Ukiut 40-t kingulliit ingerlaneranni nunani avannarlerni nunat avatangiisinik sammisaqarnermi suleqatigiinnertik aqqutigalugu pingaaruteqartunik angusaqarsimapput. Nunat aningaasarsiornermi siuariartorneq atugarissaarnerullu ineriartortinneqarnera avatangiisinut politikki angusaqarusussuseqarfusoq ataqatigiississinnaasimavaat, Nunanilu Avannarlerni nunallu tamat akornanni avatangiisitigut pitsanngorsaatinik eqeersimaartumik ilapittuuteqarsimallutik.

Piujuartitsilluni tunisassiornerup atuinerullu ineriartortinneqarnera, teknologii avatangiisinut pitsaasoq pinngortitarlu tunngavigalugu aningaasarsiornikkut ineriartortinneqarnera sammisaqarfiit allat suleqatigalugit, tamakkununnga ilaallutik inuussutissarsiornermik ingerlataqartut nunallu tamat kattuffii, nunani avannarlerni suleqatigiinnermut unamminartuussapput pingaaruteqartut. Piujuartitsilluni ineriartortitsinissaq pillugu FN'ip Rio 2012-imi ataatsimeersuarnerata malitseqartinnissaanut uiggiussineq nunat avannarliit suleqatigiinnerisa ingerlateqqinnissaanut qitiussaaq.